

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE
EVANGELICKÁ TEOLOGICKÁ FAKULTA

Bakalářská práce

Duchovní obnova pro mládež v prostředí katolické církve

Štěpánka Syrovátková

Katedra:	Katedra filosofie a teologie
Vedoucí práce:	PhDr. Zuzana Svobodová, PhD.
Studijní program:	B 7508 Sociální práce
Studijní obor:	Pastorační a sociální práce
Rok odevzdání:	2011

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci s názvem Duchovní obnova pro mládež v prostředí katolické církve napsala samostatně a výhradně s použitím uvedených pramenů.

Souhlasím s tím, aby práce byla zveřejněna pro účely výzkumu a soukromého studia.

V Plzni dne 15. 4. 2011

Štěpánka Syrovátková

Bibliografická citace

Duchovní obnova pro mládež v prostředí katolické církve: bakalářská práce / Ing. Štěpánka Syrovátková; vedoucí práce: PhDr. Zuzana Svobodová, PhD.. -- Praha, 2011. -- 66 s.

Anotace

Bakalářská práce Duchovní obnova pro mládež v prostředí katolické církve se zabývá kontextem, teorií a praxí duchovní obnovy pro mládež jako specifického nástroje pastorační práce této cílové skupiny.

První část práce je věnována historii, současnosti, hlavním zásadám a principům pastorační práce a duchovní obnovy v prostředí katolické církve. Záměrem této části je přinést obecný pohled na problematiku duchovní obnovy a zasadit ji do kontextu praxe katolické církve.

Druhá část je zaměřena na teoretické vymezení vstupních podmínek pro kvalitní přípravu a vedení duchovní obnovy pro mládež. Tato kapitola se věnuje podrobnému vymezení specifík cílové skupiny, problematice stanovování cílů duchovních obnov a popisu metod práce. Obsahuje také informace o požadavcích na vedoucí duchovních obnov.

Závěrečná část práce je podrobným popisem realizované duchovní obnovy pro mládež. Tato kapitola je převedením teoretických kapitol práce do konkrétní praxe a možnou inspirací pro realizaci duchovních obnov pro mládež.

Klíčová slova

pastorační práce – pastorační práce mládeže – duchovní obnova – mládež – vývojová psychologie – hodnoty – bibliodrama

Summary

Spiritual Revival among the Young within the environment of Catholic Church

The bachelor thesis entitled Spiritual Revival among the Young within the environment of Catholic Church deals with context, theory and practice of spiritual revivication among the young as a specific tool of pastorační work of the targeted group.

The first part of the work pursues history and presents state of pastorační care and spiritual revival within the environment of the Catholic Church, as well as its major rules and principles. The main aim of this part of the work is to

communicate a general view of the problematics of spiritual revival. It also brings it into context of practice of the Catholic Church.

The second part concentrates on theoretical statement of entrance conditions for quality preparation and management of spiritual revival among the young. This chapter states in detail given specifications of the targeted group, the problematics of setting goals in the spiritual revival and description of work methods. It also contains information on requirements for those who should become heads in the proces of spiritual revival.

The final part of the work presents a detailed description of performed current spiritual revival among the young. This chapter embodies transformation of theoretical chapters of the work into actual practice and offers a possible inspiration for realization of spiritual revival among the young.

Keywords

Pastoral care – pastoral care of the youth – spiritual revival – the youth – developmental psychology – values – bibliodrama

Poděkování

Mé poděkování patří všem, kteří se podíleli na vzniku této práce – svými doporučeními, radami, povzbuzováním či praktickou pomocí. Děkuji také své rodině za podporu ve chvílích nejistot a za trpělivé kličkování mezi neustále se vršícími hromadami knih „všude v domě i na přilehlém pozemku“. Můj největší dík však patří mladým lidem – účastníkům duchovní obnovy. Bez nich a bez možnosti spoluprožití jednoho prosincového duchovněobnovujícího víkendu by totiž tato práce nikdy nevznikla.

Obsah

Úvod.....	8
1. Duchovní obnova pro mládež v kontextech	10
1.1. Pastorage	10
1.1.1. Pastorage – dějiny pojmu.....	10
1.1.2. Pastorage – situace dnes	13
1.2. Pastorage mládeže	15
1.2.1. Pastorage mládeže – pohled do minulosti, současné tendence ..	15
1.2.2. Pastorage mládeže – principy, priority, cíle.....	17
1.3. Základy duchovní obnovy v díle významných	19
1.3.1. Vymezení pojmu „duchovní“	19
1.3.2. Ignác z Loyoly	21
1.3.3. Anthony de Mello	22
1.3.4. Jan Bosco	24
1.4. Duchovní obnova pro mládež	24
1.4.1. Duchovní obnova jako průnik „systémů“	24
1.4.2. Duchovní obnova pro mládež – závěrečné shrnutí.....	25
2. Duchovní obnova pro mládež – teoretické vymezení.....	28
2.1. Cílová skupina.....	28
2.1.1. Obecné charakteristiky cílové skupiny	29
2.1.2. Cílová skupina z hlediska psychických potřeb	30
2.1.3. Cílová skupina z hlediska odpovídajícího vývojového stádia ...	32
2.1.4. Cílová skupina z hlediska hodnot	36
2.1.5. Cílová skupina - religiozita.....	39
2.1.6. Cílová skupina – shrnutí a něco navíc	41
2.2. Cíl duchovní obnovy pro mládež	44
2.2.1. Společenský kontext	44
2.2.2. Obecný a specifické cíle duchovní obnovy pro mládež	46
2.2.3. Cíl konkrétní duchovní obnovy pro mládež	48
2.3. Metody práce.....	49
2.3.1. Co předchází metodám	50
2.3.2. Bibliodrama	51
3. Duchovní obnova pro mládež – příklad z praxe	55
3.1. Cíle a téma duchovní obnovy pro mládež.....	55
3.1.1. Obecná východiska	55
3.1.2. Konkrétní cíl, záměr a použité metody	56
3.2. Popis duchovní obnovy pro mládež	57
3.2.1. Harmonogram	57

3.2.2. Popis jednotlivých aktivit	57
3.2.3. Zhodnocení duchovní obnovy pro mládež.....	64
Závěr	66
Seznam literatury	67

Úvod

Významným impulzem pro přemýšlení o tématu duchovní obnovy pro mládež byla má aktivní účast na přípravě a vedení víkendové duchovní obnovy pro skupinu mladých lidí z plzeňské diecéze. Svým civilním povoláním jsem lektorka interaktivních, především komunikačních kurzů pro dospělé. Bylo tedy pro mě poměrně přirozené promýšlet dílčí prožitkové aktivity a celou stavbu duchovní obnovy tak, aby pro účastníky byla především zážitkem a příležitostí k reflexi tématu novým způsobem. Velkým přínosem pro mne také byly osobní zkušenosti z duchovních víkendů vedených formou bibliodramatu. Co jsem však při přípravě duchovní obnovy postrádala, byl nějaký předem daný obecný rámec duchovní obnovy, zejména vymezení jejích obecných a specifických cílů. Z této skutečnosti tedy plyne můj osobní motiv pro hledání obecného vymezení rámce duchovní obnovy formou zpracování bakalářské práce.

Mým prvotním plánem bylo shromáždit relevantní texty pojednávající o duchovní obnově jako takové, a specificky pak o duchovní obnově mládeže. Nicméně tento záměr byl hned v počátku zmařen tím, že tomuto tématu se literatura věnuje jen okrajově, spíše ilustrativně. V podstatě není možné najít odborné texty, které by systematicky promýšlely, reflektovaly duchovní obnovu jako takovou, stanovovaly by cíle, principy a způsoby práce s mládeží. Stejná situace je i v případě pátrání po konkrétních způsobech vedení duchovních obnov v katolické církvi. S trochou nadsázky se dá říci, že „všichni znají pojem duchovní obnovy, většina se minimálně jednou, ale častěji opakovaně duchovních obnov s nadšením účastní, nikdo však nedokáže definovat duchovní obnovu v obecné rovině.“ A v podstatě stejně k duchovní obnově a její přípravě přistupují i ti, kdo jsou odpovědni za její vedení – „dělají to zkrátka tak, jak to u někoho viděli, snaží se vyvarovat chyb a držet se toho, co se osvědčilo.“

Na základě výše uvedeného jsem se rozhodla vycházet při stanovení cíle, principů a metod práce pro duchovní obnovu z nadřazeného pojmu – tedy z pastorace mládeže. Také zde se však ukazuje, že se o „*pastoraci mládeže systematicky přemýšlí velmi málo. Proto také nejsou formulované ani cíle ani koncepce většiny mládežnických aktivit. Tyto aktivity vznikají často spontánně na základě nadšení jednotlivců.*“¹ I přes tyto překážky se první kapitola práce zaměřuje na shromáždění dostupných informací a pohledů na pastoraci z různých úhlů. Po zpracování těchto informací přináší pak první kapitola pokus o zformulování obecného rámce duchovní obnovy pro mládež jako takové, nabízí pohled na duchovní obnovu jako průnik tří „systémů“.

¹ KAPLÁNEK, *Pastorace mládeže*, 98

Vzhledem k tomu, že velkým pokladem katolické církve je tradice a její významní představitelé, je druhá část první kapitoly věnována právě tradici duchovních obnov (či duchovních cvičení) u vybraných představitelů církve v dějinách.

Druhá kapitola vymezuje proměnné, které významným způsobem vstupují do přípravy a vedení duchovní obnovy pro mládež. Kapitola využívá relevantních poznatků psychologie, pedagogiky, praktické (pastorální) teologie a sociologie; opírá se o provedené výzkumy mezi mládeží. Obecně řečeno – záměrem kapitoly je představit, o čem všem by měl vedoucí duchovní obnovy přemýšlet a co si stanovit v rámci její přípravy.

Závěrečná kapitola textu přináší popis realizace konkrétní duchovní obnovy pro mládež. Tato část práce je v podstatě převedením druhé kapitoly do konkrétní praxe. Zároveň v ní lze nalézt podrobnější popis jednotlivých metod a aktivit vhodných pro duchovní obnovu mládeže a inspiraci pro její přípravu.

Jan Balík svou knihu o službě mladým lidem uvádí slovy „*pastorace mládeže je neustále na cestě, v pohybu, stále hledající, stále nedostatečná, stále neuspokojující. A přece pomáhá.*“² I má práce na tématu duchovní obnovy pro mládež byla v pohybu, hledající. Zůstává nedostatečná a ne plně uspokojující. Zbývá jen doufat, že může alespoň nepatrně pomoci...

² BALÍK, *Na cestě s mladými*

1. Duchovní obnova pro mládež v kontextech

Cesta k vymezení duchovní obnovy pro mládež v českých podmínkách vede od minulosti k přítomnosti. Od vnímání celoevropského kontextu k identifikaci českých specifik. Od širokého rozhlížení se v oblasti pastorační jako mnohotvárné činnosti celého církevního společenství k vymezení jedné její malé součásti – duchovní obnovy. Od prozkoumání pastorační jako široké nabídky činností pro všechny věkové a cílové skupiny po zaměření se na práci s mládeží. Průvodci na této cestě jsou významní představitelé katolické tradice, dokumenty katolické církve a odborná literatura, zejména z oboru pastorační (praktické) teologie.

1.1. Pastorační

Pastorační, či *pastorační* označuje vše, co se týká činnosti církve. Pastorační jako taková je nástrojem pro naplňování základního úkolu³ církve. Lze dokonce říci, že pastorační je přítomna v každé činnosti církve, neboť vše, co se v církvi a prostřednictvím církve děje, má svůj pastorační dopad.⁴

1.1.1. Pastorační – dějiny pojmu

Základní akcenty, úkoly a zaměření pastorační vymezuje Nový zákon. Jednotlivé biblické důrazy utváří pastorační jako péči o nově obrácené,⁵ konkretizovanou v návodech na řešení často se objevujících otázek praktického života prvotní církve⁶ a v rámci nově uspořádaného křesťanského společenství v době krizí.⁷ Pastorační je pojímána jako služba všem, kteří jsou spojeni osobní zkušeností s Kristem,⁸ a jejím základem je univerzalita spásy. Nebo jinak řečeno péče církve se hned v začátcích profiluje do několika základních proudů:

- péče o duši – o spásu a duchovní život křesťanů, (tímto způsobem téměř výlučně pojímal svou činnost apoštol Pavel);
- péče o celistvost církevních obcí prostřednictvím starších řádně ustanovených;

³ Dle dokumentů církve je základním úkolem církve: „být znamením a nástrojem vnitřního spojení s Bohem a jednoty celého lidstva, zpřítomňovat a činit jakoby viditelným Boha Otce a jeho vtěleného Syna, starat se o to, aby všichni lidé dosáhli plné jednoty s Kristem, vytvářet rodinu Božích dětí, která má neustále růst do příchodu Pána.“ (AMBROS, *Fundamentální pastorační teologie*, 10)

⁴ AMBROS, *Fundamentální pastorační teologie*, 9–10

⁵ Sk 2,42-47, *Bible*, 157

⁶ 1 a 2 Kor, *Bible*, 219–247

⁷ Sk 6,1-6, *Bible*, 162

⁸ 2Kor 5,14-17, *Bible*, 240–241

- péče o sociálně potřebné v církvi jako nedílná součást života obcí;
- starost o politické záležitosti a později obecnou charitu (tedy ne již jen o lidi vlastní, ale potřebné lidi obecně).⁹

„Původní význam „pastorace“ se vztahoval k obratu „péče o duši“.“¹⁰ V prvopočátcích (10. století) byla tato péče svěřena biskupům, později (od 12. století) se stala službou církve, a jako takovou ji dostali na zodpovědnost klerikové.¹¹ Ti měli za úkol vykonávat takové činnosti, které by skutečně řešily potřeby křesťanského lidu (vy smyslu oblasti péče o duši). Na tyto potřeby reagovala středověká pastorace zajištěním podmínek pro povinnou zpověď a povinné přijetí eucharistie v době velikonoční. Zaměřovala se také na zkvalitňování kázání a vzdělávání formou bezplatného vzdělávání kleriků a žáků, kteří „byli formováni ve všem, co se týká péče o duše.“¹² Popsaný pohled na pastorační byl přijat i reformou *Tridentského koncilu*¹³ a za základ pastorace byl nadále považován „vztah pastýře a jeho „stáda“, *autenticita života pastýře a osobní zodpovědnost pastýře za „péči o duši“*.“¹⁴ Tento model „péče o duši“ je v církvi platný dodnes a oba pojmy (pastorace a péče o duši) jsou prakticky ztotožňovány.

V 18. století dochází ke schematickému rozdělení pastorace¹⁵ do tří základních oblastí – udělovat svátosti, učit, vést. Zároveň se ustaluje porozumění pastorační ve dvou významech – v širším smyslu zahrnuje všechny uvedené základní oblasti, v užším smyslu se jí rozumí pouze vzdělávání jako povinnost péče o duše.¹⁶ Nebo moderněji vyjádřeno – pastorace úzce pojatá (zaměřená především k duchovní dimenzi člověka) a pastorace široce pojatá

⁹ OPATRŇY, *Pastorační situace*, 5

¹⁰ AMBROS, *Fundamentální pastorační teologie*, 11

¹¹ Z lat. *clericus*, odvozeno od *clerus*. Ten, kdo obdržel jeden ze tří stupňů kněžského svěcení, jímž se stane služebníkem Boha a církve a je včleněn do některé místní církve nebo do osobní prelatury (prelát = „ten, kdo je postaven před ostatní; prelatura – struktura ustanovená pro zvláštní pastorační účely), řeholní společnosti nebo do společnosti apoštolského života. (PETROSILLO: *Křesťanství od A do Z*, 92, 165).

¹² CONCILIO LATERANESE IV. cost. 11, dle AMBROS, *Fundamentální pastorační teologie*, 12

¹³ Tridentský koncil (1545–1563) vyhlášený Pavlem III. Hlavní úkoly: urovnání náboženských sporů mezi katolíky a protestanty, generální reforma církve a osvobození křesťanů utiskovaných nevěřícími. Jeho důležitost spočívá především v tom, že dal odpověď na protestantskou reformaci a zahájil proces vnitřní obnovy církve. (PETROSILLO, *Křesťanství od A do Z*, 213).

¹⁴ AMBROS, *Fundamentální pastorační teologie*, 12

¹⁵ Toto rozdělení Štěpána Rautenstraucha se zároveň stalo základem nové univerzitní disciplíny – pastorační teologie.

¹⁶ AMBROS, *Fundamentální pastorační teologie*, 12

(směřující k rozvoji člověka ve všech jeho dimenzích – biologické, psychologické, sociální a spirituální).¹⁷

V 19. století se základní teorií pastorační stává tzv. *nauka o Kristově trojím úřadu* (prorockém, kněžském a královském).¹⁸ Tyto tři povinnosti jsou nejprve vztahovány pouze k povinnostem duchovních jako přímých následovníků Krista. Pozdější poznatky biblických věd ovšem prokázaly, že Ježíšova slova na konci Matoušova evangelia nesměřují jen ke dvanácti apoštolům, ale ke všem křesťanům.¹⁹ Trojí poslání Kristova úřadu se tak přijímá jako trojí poslání církve a zároveň jako základ pastorační, která je nadále odůvodňována Kristovou vůlí – „*Kristus dal církvi trojí poslání, aby ho vykonávala až do konce času a s ním a v něm.*“²⁰

Významným impulsem pro další posun ve vnímání pastorační byla intuice papeže Jana XXIII, kterou reagoval na vzrůstající „*napětí mezi moderním světem a zvěstováním evangelia.*“²¹ Hledáním odpovědi církve na požadavky moderní doby se zabýval *II. vatikánský koncil*.²² Výsledek lze shrnout do slova charakterizujícího záměr koncilu – „*aggiornamento*“. Tedy živost, růst, rozkvet, jaro, osvícení, krása, pokrok, obnova, přizpůsobení atd.²³ Církev se má při své činnosti nadále řídit tímto záměrem – soustředit se na svou historickou tradici (srdce zakotvené v tradici) a zároveň svou pozornost zaměřovat na současnou situaci člověka, odkazování na Krista a výhled do budoucnosti (ruce položeny na tepu doby). Koncil také zásadně řešil otázku vztahu mezi povinnostmi pastýře (pastorální přístup) a naukou zvěstování spásy (doktrinální přístup). Konkrétním výsledkem diskuze je rozlišování mezi pojmy – „*pastorální*“ neboli spojený s osobou pastýře povinností hlásat, „*péče o duše*“ ve vztahu ke všem jemu svěřeným věřícím a „*pastorační*“, který vnímáme jako způsob, jímž se „*hovoří o světě v souvislosti s věrností církve ke svému poslání přinášet spásu; jako otevřenost vůči událostem, které jsou pro člověka důležité a schopnost jejich interpretace z hlediska zprostředkování spásy.*“²⁴

¹⁷ MARTÍNEK, *Praktická teologie*, 21

¹⁸ Nauka o Kristově trojím úřadu vychází z posledních veršů Matoušova evangelia: „*Ježíš přistoupil a řekl jim: „Je mi dána veškerá moc na nebi i na zemi. Jděte ke všem národům a získávejte jim učedníky, křtíte je ve jméno Otce i Syna i Ducha svatého a učte je, aby zachovávali všechno, co jsem vám přikázal. A hle já jsem s vámi po všechny dny až do skonání tohoto věku.“* (Mt 28,18-20, Bible, 46).

¹⁹ MARTÍNEK, *Praktická teologie, text prezentace Úvod do předmětu*, 9–10

²⁰ AMBROS, *Fundamentální pastorální teologie*, 14

²¹ AMBROS, *Fundamentální pastorální teologie*, 15

²² II. vatikánský koncil (1962–1965) vyhlášený Janem XXIII. Hlavním cílem byla celková a důkladná obnova církevního života. Koncilní dokumenty se staly základními nástroji obnovy celé církve ve všech směrech a podobách. (PETROSILLO, *Křesťanství od A do Z*, 218–219).

²³ AMBROS, *Fundamentální pastorální teologie*, pozn. 29, 15

²⁴ AMBROS, *Fundamentální pastorální teologie*, 16–17

Pro úplnost je ještě třeba dodat, že pastorační činnost církve má dva základní směry – „*práci ve prospěch těch, kdo do církve patří (interní) a práci ve prospěch okolního světa (externí)*.“²⁵ Hlavními úkoly církve z tohoto pohledu jsou ožívování víry křesťanů a služba světu.

1.1.2. Pastorage – situace dnes

Na vývoj pastorage a praktického pastoračního činění lze také nahlížet kontextem potřeb dané doby, podle nich je pak více zdůrazňována ta nebo ona pastorační práce církve. V současné době výraz „*pastorage*“ často používán jako synonymum pro evangelizaci – hlásání dobré zprávy. Rovněž je pastorage spojována s tzv. svědectvím lásky – tedy jako projev konkrétní lásky ke konkrétnímu člověku, jako reakce na jeho konkrétní potřeby, jako služba potřebným. Hlavním úkolem současné církve je tedy „*zvěstovat evangelium a být Kristu svědky*.“²⁶ Akcenty současného pojetí pastorage jen opětovně potvrzují, že se pod tímto slovem skrývá vše, co se týká činnosti církve a jejího hlavního úkolu. Exkurz do minulosti a popis vývoje pojmu ilustruje, že pastorage obecně zůstává výsadou církve a zároveň její povinností starat se o všechny lidi, nasazovat se pro jejich spásu. Ve své specifické podstatě je pastorage „*nahlížením a uskutečněním ekonomie spásy v církvi a skrze církve*.“²⁷ Konkrétně to pak znamená, že církev jako celek „*přijala schopnost a úkol pečovat o duši bližního, jeho vztah k Bohu, jeho spásu a věčnost*.“²⁸ Tento úkol je trvalý a neměnný. Co se mění je porozumění tomu, kdo je nositelem pastoračních aktivit a jaké výzvy pastorační staví konkrétní požadavky té které epochy. Jistě nepřekvapí, že v současném světě je největší výzvou pro církve přicházet s hlásáním radostné zprávy novými způsoby a představovat křesťanství jako „*možnou cestu ke skutečně plnému životu*.“²⁹

Pro pochopení dnešních úkolů pastorační činnosti církve je nejen důležité rozumět pojmu pastorage, ale také znát a rozumět potřebám doby. Pro tu dnešní a naše podmínky je specifické, že „*společnost sice netouží po tom, aby jí církve radila co má a co nemá dělat, ale přesto očekává od církve jakousi garanci morálních hodnot a do jisté míry i jejich vyučování*.“³⁰ Zásadní potíž s naplněním tohoto očekávání ovšem spočívá v tom, že společnost neakceptuje (a pravděpodobně si ani neuvědomuje) jednoznačnou provázanost oněch poptávaných morálních hodnot a víry – tedy, že křesťanská morálka vyrůstá

²⁵ OPATRŇY, *Pastorační situace*, 18

²⁶ OPATRŇY, *Pastorační situace*, 17

²⁷ AMBROS, *Fundamentální pastorální teologie*, 36

²⁸ AMBROS, *Fundamentální pastorální teologie*, 36

²⁹ POŘÍZ, *Několik postřehů*. In *TT 2/2009*, 91. KAPLÁNEK, *Pastorage mládeže*, 38–39

³⁰ OPATRŇY, *Pastorační situace*, 66

z víry a bez ní nedává smysl. Odpovědí na tuto poptávku společnosti je tedy jedině přiblížování víry formou vyučování nebo zvěstování – zvěstování Kristova evangelia – zvěstování odpuštění, spásy, záchrany. A konečně poslední možností je jakási podpora víry, které je (zdá se) možné pouze přes „vzbuzování a udržování živé víry v jednotlivých křesťanech.“³¹

Věřící člověk musí své odhodlání k životu ve víře a jejímu zvěstování podepírat následujícími „zásadami“:

- zůstat chudý ve smyslu otevřenosti vůči Bohu, ve které bude ochoten se nechat a nechávat naplňovat Božími dary;
- nespolehat v prvé řadě na to, co sám vytvořil, zajistil, dokázal;
- být hluboce přesvědčen o Kristově vítězství, které se týká celého kosmu, celé historie a je nezvratné;
- znát a věřit „Bohu zaslíbení“;
- své křesťanství žít ve společnosti církve a zároveň „zůstat ve světě“ – být s mnohými v mnohém solidární;³²
- udržovat hlubokou osobní vazbu na Krista – toto jediné uschopňuje křesťana k žití všech předchozích „zásad“.³³

V osvojování a integrování těchto zásad může církev výrazně pomoci prostřednictvím své pastorační interní činnosti. Velký přínos pro jejich prohlubování v křesťanském životě znamenají právě duchovní obnovy. To, že jsou často takto zaměřeny, dosvědčuje víceméně jakýkoli náhodně vybraný, zpracovaný a publikovaný obsah takového setkání. Všechny duchovní obnovy se výše uvedených témat dotýkají a různými metodami a cvičeními nabízejí účastníkům jejich hlubší promyšlení a osvojení.

Toto nasměrování na konkrétní členy církve – praktikující věřící je také základní podmínkou pro plnění zásadního úkolu církve dneška – zvěstovat dobrou zprávu. Neboť „první etapou v rozvoji evangelizačního úsilí bývá evangelizace dovnitř církve, neboli evangelizace věřících.“³⁴ Vnitřní evangelizace se zaměřuje jak na naukovou formaci (poznání a přijetí jádra křesťanské zvěsti), tak na prohlubování účastníkovy osobního vztahu s Bohem. „K tomu velmi napomáhají různě dlouhé semináře či rekolekce s vyváženým poměrem teoreticko-naukového a duchovně-praktického programu.“³⁵

³¹ OPATRŇY, *Pastorační situace*, 68

³² „Radost a naděje, smutek a úzkost lidí tohoto světa je radostí a nadějí, smutkem i úzkostí učedníků Kristových.“ (O církvi v dnešním světě, Gaudium et spes II. vatikánského koncilu, dle OPATRŇY, *Pastorační situace*, 71).

³³ OPATRŇY, *Pastorační situace*, 70–72

³⁴ MUCHA, *Několik postřehů*. In *Pastorační sborník*, 19

³⁵ MUCHA, *Několik postřehů*. In *Pastorační sborník*, 19

1.2. Pastore mládeže

1.2.1. Pastore mládeže – pohled do minulosti, současné tendence

K vyčlenění mládeže jako samostatné sociální skupiny dochází na začátku 20. století. Toto období je také spojeno se začátky výchovného působení společnosti na mládež. Rovněž vznikají nová hnutí mládeže (skautské hnutí, Katolická akce a francouzské hnutí křesťanské dělnické mládeže JOC). Mezi cíle těchto hnutí patří především podpora převzetí vlastní odpovědnosti mládeží (toto bylo významně zastoupeno zejména v hnutí JOC a Katolické akci). Ve stejné době se objevuje i nový způsob církevní práce s mládeží zejména formou občanských iniciativ s rozvinutými demokratickými prvky.³⁶ Významným impulzem pro rozvoj práce s mládeží byl II. vatikánský koncil, který vyzdvihl úlohu mládeže pro budoucnost církve. Pokoncilní léta jsou ve znamení „*nadšení z obnovy*“,³⁷ ale také ve vyrovnávání se s důsledky změn ve společnosti. Na rychle se měnící situaci mládeže a jejích potřeb se církev snaží reagovat novými typy pastoračních iniciativ – např. zakládáním pastoračních center pro mládež, výchovou *animátorů mládeže*,³⁸ snahou o aktivní zapojení mládeže. Jako specifický obor pastorační teologie se od 80. let 20. století začíná vyvíjet pastore mládeže.³⁹

Velmi důležitým momentem pro rozvoj pastore mládeže byla činnost papeže Jana Pavla II., pro kterého bylo „*zcela samozřejmé setkávat se s mladými lidmi a diskutovat s nimi o životě a víře*“.⁴⁰ Jan Pavel II. mimo jiné inicioval založení papežského „Centra mladých u sv. Vavřince“ a založil tradici světových dnů mládeže. Na základě zkušeností a inspirací ze světových dnů mládeže nově formuloval základní principy pastore mládeže.⁴¹

V českém prostředí se práce s mládeží vyvíjela podobným způsobem až do února 1948. Padesátá léta 20. století byla charakteristická tvrdým a systematickým potlačováním katolické církve, což bylo spojeno i s postupným ukončením činnosti všech katolických spolků a organizací mládeže. K určitému obnovení práce s mládeží docházelo od 70. a 80. let 20. století. Svou činnost v té době více rozvíjely některé řády (např. dominikáni, boromejky a františkáni) a pod hlavičkou „oficiálních organizací“

³⁶ Např. Spolek německé katolické mládeže BDKJ – Bund der deutschen katholischen Jugend (1947).

³⁷ BALÍK, *Na cestě*, 46

³⁸ Animátor mládeže je termín, který se v češtině zhruba od 90. let 20. století používá pro označení osob, které vedou činnosti zejména s mládeží nebo při nich pomáhají. (www.cs.wikipedia.org).

³⁹ BALÍK, *Na cestě*, 43–46

⁴⁰ BALÍK, *Jan Pavel II.*, 69

⁴¹ viz. kapitola 1.2.2.

(pionýrských, turistických a jiných oddílů) se v práci s mládeží angažovali věřící laici. Velký význam měli salesiáni, kteří „*tajně organizovali systematickou výuku náboženství, duchovní obnovy*“⁴² *pro vysokoškoláky, exercicie pro laiky a manželské páry a začali s tzv. malou teologií, což bylo několikaleté studium teologie.*“⁴³ Všechny tyto aktivity probíhaly v malých skupinkách a tajně, což s sebou pozitivně neslo rozvíjení těsných osobních kontaktů. Negativním důsledkem této situace byla velká uzavřenost jednotlivých skupin. Pozitiva i negativa doby konce 20. století mají dodnes vliv na pojetí pastorační práce i pastorační práce mládeže.⁴⁴

Po změně politické situace v ČR v listopadu 1989 bylo nejdůležitějším úkolem v oblasti práce s mládeží udržet navázané kontakty a oslovit nové mladé lidi s přitažlivou nabídkou církve. Proto byla v roce 1990 založena Sekce pro mládež *České biskupské konference*⁴⁵ s cílem „*nejrůznějším způsobem podporovat společenství mládeže (...) a přispívat ke koordinaci všech, kdo se do pastorační práce mládeže zapojují.*“⁴⁶ Zároveň začaly vznikat diecézní centra⁴⁷ pro mládež⁴⁸.

Vzhledem k tomu, že u nás neexistuje žádná studie, která by analyzovala způsob práce s mládeží, lze hlavní tendence v této oblasti pouze odhadovat. Z oficiálních textů a výpovědí pracovníků se dají vyvodit následující tendence:

- hlavní důraz se klade na spirituální stránku;
- bezprostředním a (někdy jediným) cílem aktivit je vytvořit „fungující společenství“;
- adresátem je většinou úzká vrstva církevně orientované mládeže;

⁴² VRACOVSKÝ, *Chaloupky*, 45

„*Duchovní obnovy byly v době totality velmi rozšířenou aktivitou. Zabývalo se jimi mnoho kněží. Protože bylo obtížné a nebezpečné více spolupracovat s druhými, činnost každého z nich byla nezávislá na ostatních a charakterizována jeho vlastní osobností a způsobem práce.*“

⁴³ BALÍK, *Na cestě*, 57

⁴⁴ BALÍK, *Na cestě*, 47–59

⁴⁵ Česká biskupská konference jako trvalé zařízení je společenství biskupů vykonávající společně některé pastorační úkoly ve prospěch křesťanů na svém území k dosahování vyššího dobra, které lidem poskytuje církev podle norem práva hlavně prostřednictvím různých forem a způsobů apoštolátu, přizpůsobených duchu doby a místním podmínkám (*Kánon kanonického práva*, Kán. 447, 203).

⁴⁶ BALÍK, *Na cestě*, 152

⁴⁷ Diecézní centrum mládeže je biskupem pověřeno pastorační mládeže v diecézi a jeho jménem a v jeho intencích vyvíjí pastorační činnost na co nejširší úrovni. Je nástrojem vzájemné komunikace mladých lidí a biskupa. (www.cirkev.cz)

⁴⁸ BALÍK, *Na cestě*, 151–152

- aktivity prezentované jako „církevní“ vznikají obvykle „shora“, tzn. z iniciativy „profesionálů“ (kněží, biskupů, řeholníků, pastoračních pracovníků).⁴⁹

Zcela konkrétně se pastorec mládeže v České republice realizuje ve třech základních a značně odlišných podobách. První forma je formulována v Pastoračním plánu sekce mládeže ČBK. Tento plán je výrazně zaměřen na práci s mladými lidmi – členy církve. Stěžejními myšlenkami plánu jsou podpora mladých lidí ve schopnosti oslovovat další skupiny mládeže a „*ideál církve jako domova, kde mládež rozvíjí své vlastní vlohy.*“⁵⁰ Podle tohoto plánu není mládež přímo předmětem pastorační péče, je spíše metodicky podporována k vyvíjení vlastní činnosti. Druhá forma pastorec je realizována podle Výchovně pastoračního projektu Salesiánské provincie Praha. Tento typ práce je postaven na myšlence prevence a podpořen rozvíjenými moderními pedagogickými metodami. Činnost je realizována zejména organizováním volnočasových aktivit zaměřených především na rozvoj přirozených schopností mládeže. Třetí forma práce s mládeží se odehrává jako spontánní aktivita na úrovni farností reagující na konkrétní potřeby konkrétních mladých lidí.⁵¹

1.2.2. Pastorec mládeže – principy, priority, cíle

Základní charakteristikou období dospívání je rozhodování – rozhodování o tom, „kým jsem, kam patřím, čím a jaký budu“. Na tuto specifickou potřebu mladých pak odpovídá základní cíl pastorec mládeže – „*nalezení a přijetí křesťanského povolání.*“^{52, 53}

Naplňování tohoto cíle lze uskutečňovat prostřednictvím různorodých konceptů pastorec mládeže. Jeden z konceptů formuluje např. sekce mládeže ČBK jako dlouhodobý cíl církve v oblasti pastorec mládeže: „*Společenství církve musí být neustále schopno oslovovat mladé lidi, být pro ně referenční skupinou a formovat z nich vyzrálé katolické osobnosti.*“⁵⁴ Tento cíl pak plán sekce mládeže převádí do konkrétních výzev pro jednotlivé segmenty cílové skupiny mládež (dělení cílové skupiny podle jejich vztahu k víře):

⁴⁹ KAPLÁNEK, *Pastorec mládeže*, 91–92

⁵⁰ AMBROS, *Setkávejte se*, 118

⁵¹ AMBROS, *Setkávejte se*, 117–118

⁵² AMBROS, *Setkávejte se*, 120

„*Povolání jako kvalita a lidská a náboženská zkušenost uskutečňování jistého projektu života. Předpokládá přesvědčení, vůli a odhodlání dosáhnout hodnot, které přesahují čas. Je jistou autoritou v člověku, která mu umožňuje chápat vztah mezi jeho vztahem k Bohu a jeho každodenním životem.*“

⁵³ AMBROS, *Setkávejte se*, 119

⁵⁴ *Pastorační plán sekce pro mládež ČBK*, 25

- nevěřícím zprostředkovat pozitivní zkušenost s církví, popřípadě odstraňovat předsudky;
- sympatizující přivést k aktivnímu postoji hledání;
- hledající uvést na cestu *katechumenátu*,⁵⁵
- věřícím nepraktikujícím pomoci setkat se s Kristem, objevit společenství církve a nastoupit cestu křesťanské formace;
- věřícím praktikujícím přispět k prohloubení víry, k duchovnímu růstu a přijetí spoluzodpovědnosti v církvi a ve společnosti, napomáhat k rozpoznání a k volbě osobního povolání.⁵⁶

Plán také navrhuje různé způsoby, kterými je možné definovaných cílů dosáhnout – např. podpora formace animátorů mládeže, zdokonalení formace kněží a laiků, podpora mladých společenství, rozvíjení vnitrocírkevní, ekumenické a mezinárodní spolupráce.⁵⁷

Pro současný pohled na pastorační mládeže a její klíčové akcenty má zásadní význam papež Jan Pavel II. a jeho přesvědčení, že „*to nejdůležitější, co je možné mladému člověku nabídnout, je setkání s živým Ježíšem.*“⁵⁸ Jan Pavel II. také zformuloval principy pastorační mládeže, které jsou fundamentálním východiskem všech úvah v této oblasti. Tyto principy shrnul do základních čtyř bodů kardinál Rylko:

- středem každého pastoračního projektu musí být Kristus, je třeba pomáhat mladým lidem, aby se setkali s živou osobou Ježíše;
- mladé lidi je třeba přivádět k tomu, aby objevili život jako dar a úkol, tedy jako povolání a zodpovědnost;
- pastorační láska se vyznačuje důvěrou ve schopnost dobra, které je v mladém člověku ukryto. Jedná se o víru v to, že každá lidská bytost je zakotvena v Bohu;
- mládí má v životě člověka zásadní význam.⁵⁹

Při respektování uvedených principů lze dále definovat i hlavní priority pro práci mládeže. Kaplánek a Martínek je shodně definují takto:

- poskytnout mladým prostor (nejen ve smyslu místa, ale i ve smyslu prostoru sociálního);

⁵⁵ Katechumen – z řec. *katechúmenos*, „ten, který má být učen“. Termín označuje toho, kdo se připravuje na přijetí křtu a na vstup do společenství církve. (PETROSILLO, *Křesťanství od A do Z*, 89).

⁵⁶ *Pastorační plán sekce pro mládež ČBK*, 25

⁵⁷ *Pastorační plán sekce pro mládež ČBK*, 25

⁵⁸ BALÍK, *Jan Pavel II.*, 108

⁵⁹ BALÍK, *Jan Pavel II.*, 109

- učit se žít ve společenství⁶⁰ (včetně podpory prohlubování vrstevnických vztahů);⁶¹
- učit prožívat spoluzodpovědnost za vztahy;
- budovat osobní vztahy;
- budovat identitu⁶² a odolnost vůči vlivům;
- podporovat spoluúčast na vytváření programů.⁶³

1.3. Základy duchovní obnovy v díle významných

1.3.1. Vymezení pojmu „duchovní“

V současné postmoderní době se znovu dostávají do popředí otázky po „duchovnu“, hledání toho, co je spiritualitou, co je duchovní život.⁶⁴ Toto hledání má hodně podob a skrývá se za ním mnoho různých pojetí života, člověka, světa s Bohem i bez Boha, často se jedná o pojetí protikladná. Zároveň tato nová kulturně pluralitní, zcela autonomní a na církvi nezávislá doba výrazně posunula chápání člověka. Původní „*starověké teologické vidění člověka jako jednoty těla, duše a ducha*“⁶⁵ se posunulo do pohledu na člověka pouze ve dvou rovinách – v rovině těla a ducha. Moderní doba s nadpřirozenem buď vůbec nepočítá, anebo ho uzavírá do prostoru lidského racia. Moderní člověk je pak „*chápán pouze jako racionální tělo a duše (...)* *bez jakéhokoli vztahu k rozměru teologickému nebo náboženskému, který by spojoval časný svět lidský se světem božským a věčným.*“⁶⁶ Pozvolna se tak stává, že pojem „duše“ vyjadřuje vše, co není tělem a člověk je nazírán z pohledu psychologie, sociologie, politologie a ekonomie. A podle stejného vzorečku se mění i pohled na duchovní život, který je považován za život

⁶⁰ Oba autoři upozorňují na požadavek kvality společenství. Tedy ne společenství pro společenství, pouhé setkávání. Ale společenství, ve kterém dochází k prohlubování vztahů a které svým členům pomáhají v lidském rozvoji.

⁶¹ Viz. kapitola 2 – význam vrstevnických skupin.

⁶² Martínek toto označuje jako „*posilování vnitřní svobody*“.

⁶³ KAPLÁNEK, *Pastorace mládeže*, 39–40. MARTÍNEK, *Praktická teologie*, 88

⁶⁴ HAVEL, *Vědomí vztahovosti*. In *TT 2/2009*, 87

„*Podle anglického biologa Alistera Hardyho je každý člověk přirozeně spirituální. Spiritualita je podle něj základní antropologickou konstantou, podobně jako dýchání, vnímání nebo přijímání potravy. Tato antropologická konstanta je charakteristická tím, že má konkrétní podobu dynamického nasměrování člověka na smysl, který poznává v tom, co prožívá, a který vědomě vyjadřuje formou jemu vlastní. Z tohoto úhlu pohledu překračuje spiritualita hranice konkrétního náboženského systému. Na rozdíl od spirituality vyjadřované určitým náboženstvím nebo konfesí a vázané na určitý druh zbožnosti je dnes spiritualita chápána jako obecný rozměr života. Náboženství samotná pak nezastupitelným způsobem poskytují k promyšlení této antropologické konstanty slovník a tradici.*“

⁶⁵ RUPNIK, *Uvedení*, 12

⁶⁶ RUPNIK, *Uvedení*, 12

myšlenek, citů a vůle. Důsledkem tohoto posunu jsou různé modely dosahování rozvoje duchovního života, např.:

- duchovní život jako psychické cvičení s cílem dosažení stavu, kdy „*si žiji dobře*“;⁶⁷
- ztotožnění duchovního světa se světem morálky, etiky;
- duchovní život jako činnost intelektuální, jako rozsáhlé praktikování předepsaných duchovních věcí;
- duchovní život jako plod vůle, stálého cvičení a askeze;
- duchovní život jako život „cítění“ bez požadavku změny – důležité je pouze to, jak se kdo cítí.⁶⁸

Naproti tomu význam „duchovní“ v křesťanské tradici je „*činnost Ducha svatého, která proniká celé univerzum a která působí, že věci, události, osoby nám připomínají Boha, hovoří nám o něm, vypravují jeho velké věci a dějiny spásy, nasměrovávají nás k Němu, sdělují nám Ho a nakonec nás s Ním spojují.*“⁶⁹ Je zde tedy zásadní rozměr transcendentální, přesahový – duchovní život v závislosti na Bohu, motivovaný a přetvářený Božím působením a vzájemným spolu-žitím. Ve hledání „duchovního“ podle lidských měřítek šlo vždy o nějaký „výkon“, dosahování jakéhosi měřitelného rozsahu aktivit. Při patřičném počtu „čárek“ pak každý o sobě může prohlásit, že je již na dostatečné úrovni duchovního rozvoje. V křesťanském pojetí duchovního života však nikdo nemůže sám o sobě říci, že je duchovní, to jen ostatní a Bůh sám na něm poznávají působení Boží.

V křesťanské tradici je duchovním životem míněn život v Duchu svatém, ponoření do Ducha svatého, život osvětlený Duchem svatým ve všech rozměrech – rozumovém, citovém, smyslovém, poznání, umění synergie s Duchem svatým. Vnitřním postojem takto prožívaného duchovního života je jeho nerozlučitelnost od víry a lásky.⁷⁰ Jak již bylo uvedeno „duchovnost“ na člověku poznávají ti druzí. A to tak, že vnímají jeho zdravé sebezpřijetí, jeho lásku k druhým, absenci nenávisti, pokoru, která dává druhému prostor, respekt a uznání druhého, vnitřní pozornost k druhým...

Avšak i každý sám za sebe, může vnímat, zda nastoupil na cestu duchovního života. Prvním předpokladem je uvědomění si Boží lásky a konkrétního Božího působení v lidském nitru. To není nic jiného než vstoupení do osobního vztahu s živým Bohem, přijetí Krista za svého

⁶⁷ RUPNIK, *Uvedení*, 14

⁶⁸ RUPNIK, *Uvedení*, 16–30

⁶⁹ RUPNIK, *Uvedení*, 35

⁷⁰ RUPNIK, *Uvedení*, 37

„*Věřit a milovat jsou dva nerozlučné rozměry, které tvoří způsob, jak být osobou v duchovním životě.*“

Vykupitele a přijetí povolání k šíření Boží lásky ve světě. Pak je to Bůh sám, který „dává srdci věrného služebníka tiché potvrzení – intimní jistotu, že kráčí Boží cestou, jistotu, která (...) vstupuje do srdce jako milující dar.“⁷¹

Duchovní obnova je „krátký kurs duchovních cvičení“⁷² (často jen na jeden den), prožitý jako náboženská praxe mimo obvyklý rámec života a vyznačující se mlčením, modlitbou, poslechem a rozjímáním Božího slova.⁷³ Je tedy vynikajícím prostředím pro naslouchání „tichému Božímu potvrzování“, příležitostí k přehodnocení dosavadních postojů, výzvou k jejich udržení či změně, to vše ve světle křesťanského pohledu. Duchovní obnovy, či duchovní cvičení jsou neoddělitelnou a pevnou součástí všech duchovních směrů a tradic. I v katolickém prostředí je mnoho významných osobností, které svým životem, působením a také literárním zaznamenáním výrazně ovlivnily praxi prohlubování duchovního života jednotlivců prostřednictvím aplikace přesně popsanych metod a cvičení. Za všechny jsou v této práci krátce popsány přínosy tří osobností – Ignáce z Loyoly (1491–1556), Anthonyho de Mello (1931–1987) a sv. Jana Bosca (1815–1888). Každý z nich je představitelem jiné doby a svým myšlením a dílem reaguje na jiné potřeby. Každý zároveň přináší jiné porozumění podstatě vnitřní proměny člověka. Nejen proto je každý z nich výraznou inspirací pro vedení duchovních obnov.

1.3.2. Ignác z Loyoly

V křesťanské tradici existuje mnoho odlišných způsobů spirituality. „Nejstarší z nich zdůrazňovaly askezy, odříkání, jakožto prostředek boje proti vlastní žádostivosti, ve které viděly pramen nezřízenosti a nemravnosti. Tato askeze tedy vede boj (...) s vnějšími svůdnými vlivy, které otevírají bránu lidského srdce marnostem pomíjivého světa.“⁷⁴ Takový je nejstarší pohled na způsob prohlubování kvality duchovního života. Tento názor není udržitelny při stále důraznějším moderním pojetí člověka jako svébytné osoby s jeho touhou být opravdově sám sebou – člověkem, který o sobě a svých záležitostech rozhoduje sám. Pro takto sebevnímajícího člověka není výše zmíněná askeze přijatelnou cestou, dokonce se stává cestou

⁷¹ RUPNIK, *Uvedení*, 61

⁷² Důležitost a přínos duchovních cvičení vyzdvihl např. papež Pius XI. ve své encyklice z roku 1929 „Mens nostra“ i duchovních cvičeních. „(...) duchovní cvičení tím, že nutí člověka k duševní práci, k úvaze, rozjímání, ke zpytování sebe sama, jsou pro lidské vlohy podivuhodnou školou výchovy, kde se duch učí uvažovat, kde vůle sílí, kde člověk zvládne vášně, kde činnost dostává řízení a pravidlo i účinný popud a kde celá duše se povznáší až ke své původní ušlechtilosti a velikosti.“ (Pius XI. dle VOILLAUME, *Duchovní cvičení*, 8).

⁷³ PETROSILLO, *Křesťanství od A do Z*, 46

⁷⁴ KOLÁŘ, *Při brodu*, 112

nerealizovatelnou.⁷⁵ Křesťanství, které bylo od počátku se stoickou etikou spojené, na tuto proměnu pojetí člověka reaguje zpožděně a váhavě. „*Za jeden z prvních projevů lze považovat spiritualitu ignaciánskou podle Ignáce z Loyoly, zakladatele jezuitského řádu.*“⁷⁶

Základním přesvědčením Ignáce z Loyoly je to, že „*člověk je opravdu pokoušen zlou ctižádostí, ale že se v jeho srdci ozývá neméně silná touha po dobru.*“⁷⁷ A stejně tak zastává názor, že hlavní lidskou nesnází je nedostatečná schopnost správného rozlišení toho skutečně dobrého. Jeho přístup je postaven na tom, že zavržením žádostivosti je vlastně jen deformovaná lidská touha po dobru. A tato touha je tak velká, že by bylo škoda ji nevyužít, v podstatě je jen nutné dát jí „*správné znaménko.*“⁷⁸ Proto jako základní metodu nabízí Ignác z Loyoly dialogické exercicie⁷⁹ zaměřené na rozlišování skutečného dobra od zla.⁸⁰ Výsledkem pak je to, že „*úspěšný*“ účastník je „*schopen vzhledu do vlastních motivací a podstaty svých tužeb, že se může rozhodnout pro nejvyšší dobro ze všeho, co zná a po čem touží.*“⁸¹

1.3.3. Anthony de Mello

Indický jezuita Anthony de Mello není sice považován za zcela ortodoxního katolíka,⁸² nicméně jeho teorie duchovního života a pojetí duchovnosti „*vytváří skloubený celek, který je zakotven nejen v Ježíšově poselství Bible, ale i v empirické psychologické praxi.*“⁸³ Tento ucelený pohled reflektuje skutečnost, že duchovní život v sobě zahrnuje „*tři nezávislé dimenze: setkání s Bohem, morálně dobrý život a stav vnitřního míru.*“ A je na něj tedy možno pohlížet nejen z hlediska teologického, ale i morálního a psychologického.

Ve své teorii duchovního života rozlišuje Mello dvě základní roviny vycházející z Ježíšových mravních požadavků – požadavek dodržování mravního zákona a požadavek obrácení srdce, přičemž daleko větší důraz klade

⁷⁵ Zásadně se totiž změnil samotný pohled na člověka a askezy nelze realizovat tak, jak ji definoval antický stoicismus a jeho pojetí člověka.

⁷⁶ KOLÁŘ, *Při brodu*, 113

⁷⁷ KOLÁŘ, *Při brodu*, 113

⁷⁸ Kolář v této souvislosti mluví o přechodu od řecko-římského zápasu k duchovnímu karate. Místo klasického přemáhání protivníka silou větší (vlastní) jde o to využít protivnickovy síly a energie pro vlastní záměr (KOLÁŘ, *Při brodu*, 113).

⁷⁹ Více k tématu duchovních cvičení Ignáce z Loyoly: FESSARD, Gaston. *Dialektika Duchovních cvičení Ignáce z Loyoly*, Velehrad: Refugium Velehrad-Roma 2004, ISBN 80-86715-27-2.

⁸⁰ Ignác z Loyoly toto rozlišování nazývá rozlišováním duchů, kteří člověkem hýbou.

⁸¹ KOLÁŘ, *Při brodu*, 114

⁸² Kongregace pro nauku víry vydala v červnu 1998 notifikaci, ve které prohlašuje některá stanoviska Anthonyho de Mello za neslučitelná s katolickou vírou (*Anthony de Mello – guru?* In *TT 4/1999*, 136).

⁸³ REMEŠ, *Anthony de Mello*. In *TT 4/2001*, 147

(po vzoru Ježíše) na obrácení srdce. Zároveň byl přesvědčen, že příčinou míjení se se smyslem života je strach – strach z nepřijetí, z výsměchu, odmítnutí. Oproti tomuto strachu staví přesvědčení, že Ježíš lidi miluje takové, jací jsou. „(Ježíš) na nás nechce nic, pouze to, abychom si uvědomili svoji bezmocnost vůči zákonu spravedlnosti,⁸⁴ který je založen na skutcích, a jeho samého přijali za svého Zachránce.“⁸⁵

Současná doba je charakteristická postmoderním pluralismem názorů a hodnot, neukotveností, důrazem na rychlost, výkon, dokonalost a spravedlnost ve smyslu práva – „*práva na to, aby svět byl takový, aby nám přinášel štěstí.*“⁸⁶ Právě do takto definovaného světa, který je zdrojem mnoha nejistot a pochybností o sobě, přináší Mellovy konkrétní postupy duchovního vedení nadějí na uspořádávání a ukotvování člověka, prohloubení křesťanského života. Tyto postupy lze shrnout do dvou jednoduchých tezí – „*předně – není třeba se bát (...) I kdyby nás všichni lidé odmítli, jsme bezpodmínečně přijímáni Bohem. Za druhé – proti zaběhnutým programům starého člověka máme postavit člověka nového: proti neurotickému usilování o dokonalost máme postavit vnímavé a laskavé sebezpozorování, postavit život zde a nyní, proti osobnímu nároku na nejrůznější „práva“ máme postavit totální odpuštění.*“⁸⁷

Hlavním Mellovým přesvědčením je, že tyto teze může člověk přijmout a integrovat tehdy, když se přestane snažit o „asketický sebezápor“ a půjde cestou „*zklidnění mysli, modlitby a sebezpřijetí.*“⁸⁸ Nemá být ambicí člověka se přímo a vlastními silami snažit změnit, ale pouze bez hodnocení sebezpozorovat, zkoumat své reakce na lidi, události, věci – a tím poznenáhlu, nepozorovaně dojít ke změně v nového člověka, ke změně v Boží režii. Tento proces by se dal vyjádřit i zcela lakonicky – „*čím méně se Bohu do jeho díla pleteme, tím pro nás lépe.*“⁸⁹

Základní přesvědčení Anthonyho de Mella koresponduje s obecným cílem duchovní obnovy – umožnit člověku změnu starého člověka v nového. Cesta, kterou Mello nabízí je cestou vnitřního zklidnění, vnitřního sebezpozorování, zkoumání reakcí atd. Nepřekvapí tedy, že jeho základními metodami jsou

⁸⁴ Podstatou přístupu Anthonyho de Mella je přesvědčení, že podle Ježíše není pro spásu (záchranu člověka) podstatná koncepce spravedlnosti (ve smyslu spravedlnost = správné jednání), ale milosrdenství. Spása je záležitostí odpuštění, nikoliv rovnovážnosti vin a zásluh. Bůh rezignuje na spravedlnost vůči člověku, a tak je jen „spravedlivé“, aby člověk rezignoval na spravedlnost vůči ostatním lidem (REMEŠ, *Anthony de Mello*. In *TT 4/2001*, 147).

⁸⁵ REMEŠ, *Anthony de Mello*. In *TT 4/2001*, 148

⁸⁶ REMEŠ, *Anthony de Mello*. In *TT 4/2001*, 148

⁸⁷ REMEŠ, *Anthony de Mello*. In *TT 4/2001*, 148

⁸⁸ REMEŠ, *Anthony de Mello*. In *TT 4/2001*, 148

⁸⁹ REMEŠ, *Anthony de Mello*. In *TT 4/2001*, 149

cvičení zaměřené na uvědomování si vlastního těla, pocitů, tělesných prožitků a asociování různých obrazů.⁹⁰

1.3.4. Jan Bosco

Sv. Jan Bosco (zakladatel Společnosti svatého Františka Saleského – salesiánů) je významnou postavou v dějinách církve, zejména v dějinách práce s mládeží. Dá se dokonce říci, že principy, které při své práci s mládeží používal, sama církev objevila (znovuobjevila) až o několik století později. V mnoha svých postupech šel dokonce proti tehdejšímu zvyklostem a porozumění církve. Základním kamenem jeho vztahu s mladými lidmi byl důraz na „*dialog mezi vychovatelem a vychovávaným, otevřená výměna názorů, často živá, ale vždy vzájemně respektující.*“⁹¹ Nejdůležitější zásady pro vztah a práci s touto cílovou skupinou, které uplatňoval a ve kterých se odrážejí jeho osobní hodnoty, se staly zásadami moderní práce mnoha mládežnických organizací. Těmito zásadami jsou – „*náročná a vlídná láska, práce, smysl pro Boha, rozumnost, odvaha, záliba ve společné práci a ve společném životě.*“⁹²

Bosco také považoval za velmi důležité osobní doprovázení a citlivý přístup ke každému jednotlivci. Každý mladý člověk pro něj byl jedinečný a bezpodmínečně přijímaný. Bosco tedy (na rozdíl od předchozích dvou uvedených) nabízí cestu k vnitřní proměně přes vnější vztahy, přes respektující a vlídné přijetí druhého v lásce. Zároveň přináší návody, jak toto niterné přijetí podpořit praktickými aktivitami – společnou prací, společným životem. Tím do důsledků realizuje křesťanské porozumění víře propojené s láskou a realizované bezvýhradnou službou.

1.4. Duchovní obnova pro mládež

1.4.1. Duchovní obnova jako průnik „systémů“

Předchozí podkapitoly nabídly různé střípky poznatků a pohledů, které by mohly být kameny pro výstavbu pojmu duchovní obnovy pro mládež. Jak však celá tato kapitola také zároveň ukazuje, pokoušet se o nalezení přesně daného normovaného „stavebního plánu“ je nereálné očekávání. Duchovní obnova je zkrátka živý nástroj, jeho podoba je závislá na kontextu doby, společenství, potřebách účastníků a osobním porozumění toho, kdo duchovní obnovu připravuje a vede.

Vedoucím duchovních obnov lze tedy závěrem doporučit, aby při jejich pochopení a přípravě postupovali směrem od širokého rozhledu k užšímu

⁹⁰ Více k popisu metod např.: MELLO, Anthony de. *K pramenům. Wellsprings. Kniha duchovních cvičení.* Brno, Cesta 1996, ISBN 80-85319-61-6.

⁹¹ BOSCO, NANNI, *Dej mi duše*, 17

⁹² BOSCO, NANNI, *Dej mi duše*, 21

vymezování. Tento postup reflektuje porozumění tomu, že kvalitní duchovní obnova se nachází na průniku tří „systémů“. Těmito oddělenými (a přitom se vzájemně ovlivňujícími) systémy jsou – učení a úkoly církve, společnost a osobnost účastníků obnovy. Navíc je každý tento systém vnitřně diverzifikován a dělen do jednotlivých úrovní obecnosti / konkrétnosti.

Systém „učení a úkoly církve“ vyžaduje znalost obecného poslání církve, základních úkolů církve, porozumění vývoji pastorace v historii, znalost zásadních církevních dokumentů, znalost porozumění člověku a Bohu, přijatelné či specifické nástroje práce s lidmi, pochopení akcentů práce a principů s vymezenou cílovou skupinou.⁹³ A to vše nejen na úrovni církve jako takové, ale také aplikované a uchopené na úrovni místní farnosti a jejího historického a společenského kontextu. Systém „společnost“ klade důraz na orientaci v oblasti historického vývoje dané společnosti, vlivy specifických dějinných událostí, současné problémy a výzvy doby a také obecnější charakteristiky epochy.⁹⁴ A konečně systém „osobnosti účastníka obnovy“ zahrnuje znalost specifické životní situace jedince, úkolů daného vývojového období, postoj k víře, jím řešené problémy.⁹⁵

Teprve po vydefinování a porozumění základním determinantům jednotlivých systémů se může vedoucí pustit do konkrétního rozmyšlení cílů, principů a metod práce pro duchovní obnovu. Přitom všem musí mít stále na paměti, že duchovní obnova je doprovázena na duchovní cestě, vzájemné sdílení, důvěrný prostor setkání s Bohem a lidmi mezi sebou navzájem. Měl by proto bedlivě zkoumat své postoje a pečlivě odstraňovat vše, co by záměr duchovní obnovy mohlo ohrozit.

1.4.2. Duchovní obnova pro mládež – závěrečné shrnutí

Jak již bylo uvedeno duchovní obnova pro mládež je pokaždé jiná a její podoba bude vždy záležet na daném kontextu doby, společnosti, akcentech jejích vedoucích (kněží i laiků), spiritualitě a společenských zvyklostech farnosti. Závěrečná podkapitola první části práce přináší shrnutí významných bodů pro přípravu a vedení duchovní obnovy pro mládež tak, jak je, ve svém porozumění jednotlivým systémům, za významné pokládá autorka práce.

Obecným cílem duchovní obnovy pro mládež je „nalézt a přijmout křesťanské povolání“. Specifickým cílem duchovní obnovy pro mládež je pomoci mládeži realizovat se, pomáhat jí v „nalezení sebe sama a v naplnění vlastního životního poslání, v zužitkování darů a schopností.“⁹⁶

⁹³ Vymezení tohoto systému se částečně snaží nabídnout celá první kapitola práce.

⁹⁴ I o tomto systému pojednávají vybrané podkapitoly první kapitoly a podkapitola 2.2.1.

⁹⁵ Tomuto systému je věnována druhá kapitola práce.

⁹⁶ KAPLÁNEK, *Pastorace mládeže*, 38

Cílovou skupinou duchovní obnovy pro mládež jsou mladí lidé – praktikující věřící. Duchovní obnova jim má přispět k prohloubení víry, k duchovnímu růstu a přijetí spoluzodpovědnosti v církvi a ve společnosti, napomáhat k rozpoznání a k volbě osobního povolání. Zároveň jim má být pomocníkem pro přijetí a prohlubování „zásad“ současného věřícího člověka. Duchovní obnovou má být mladý člověk podporován ve vnitřním růstu a prohlubování víry a zároveň uschopňován k životu „ve světě a se světem“, a také v životě sám se sebou.

Základní principy pro vedení duchovní obnovy:

- středem každého pastoračního projektu musí být Kristus, je třeba pomáhat mladým lidem, aby se setkali s živou osobou Ježíše;
- mladé lidi je třeba přivádět k tomu, aby objevili život jako dar a úkol, tedy jako povolání a zodpovědnost;
- pastorační láska se vyznačuje důvěrou ve schopnost dobra, které je v mladém člověku ukryto. Jedná se o víru v to, že každá lidská bytost je zakotvena v Bohu;
- mládí má v životě člověka zásadní význam, duchovní obnova musí tedy být nutně založena na znalosti problematiky mladých a jejich prožívání světa.

Hlavní priority při přípravě duchovních obnov pro mládež:

- poskytnout mladým prostor (nejen ve smyslu místa, ale i ve smyslu prostoru sociálního);
- učit se žít ve společenství (včetně podpory prohlubování vrstevnických vztahů);
- učit prožívat spoluzodpovědnost za vztahy;
- budovat osobní vztahy;
- budovat identitu a odolnost vůči vlivům;
- podporovat spoluúčast na vytváření programů.

Klíčovými slovy duchovní obnovy pro mládež jsou slova „sloužit, služba“, dokonce nesobecká služba; duchovní obnova tedy nemá být nástrojem ovládnutí mladých lidí či násilným formováním jejich názorů k obrazu názoru církve, resp. jejich představitelů. Služba také znamená uvědomit si, že v mládeži je slouženo Kristu, který je v konkrétních mladých lidech přítomen. Do práce s mládeží jsou zahrnovány všechny složky mládežnické práce, program duchovní obnovy má být složen z různorodých aktivit směřujících k rozvoji jakékoli stránky člověka (biologické, sociální, psychologické, spirituální).

Duchovní obnova musí nabízet to, co mládež opravdu potřebuje:

- mladí lidé potřebují pomoc při „*konfrontacích s pochybami, které předchází stádiu dospělé víry,*“⁹⁷ a to rozhodně v žádném případě formou poučování, či výchovou zákazů a příkazů;
- mladí lidé potřebují společenství, a tato „*potřeba je tím větší, čím menší je podíl křesťanů ve společnosti, a zvláště čím méně jich mladí křesťané nacházejí mezi svými vrstevníky,*“⁹⁸
- mladí lidé se potřebují zorientovat sami v sobě, pochopit, kdo jsou, jaké mají silné a slabé stránky, jak se mohou rozvíjet po duchovní stránce,⁹⁹ duchovní obnova by se měla zaměřit na „*propojování spirituálního a psychického rozvoje osobnosti,*“¹⁰⁰
- mladí lidé nepotřebují představovat křesťanství jako „*příliš laciný recept na štěstí,*“¹⁰¹ naopak by se jim nemělo zamlčovat, že „*na cestě duchovního zrání je nejspíš potkají i těžké chvíle a zpochybnění dosavadních jistot,*“¹⁰²
- mladí lidé jsou citliví na respekt k vlastní osobě, respekt k vlastní individuální zkušenosti; tuto individuální zkušenost a její sdílení vyžadují i od těch, kteří vedou duchovní obnovu, aby tito zkrátka „*vyložili na stůl vlastní vztah s Bohem,*“¹⁰³ a aby jim „*pomohli staré poučky aplikovat na rytmus a požadavky současnosti,*“¹⁰⁴
- mladí lidé očekávají spravedlivý a autentický přístup, proto jejich vnímání přínosu duchovní obnovy a opravdovosti její náplně bude vždy přímo úměrné tomu, „*nakolik skutečně vážně prožívá své křesťanství jako pozitivní volbu a směřování k plnosti života*“¹⁰⁵ ten, kdo duchovní obnovu vede.

⁹⁷ ČERVENKOVÁ, *Několik poznámek*. In *TT 2/2009*, 88

⁹⁸ POŘÍZ, *Několik postřehů*. In *TT 2/2009*, 91

⁹⁹ ČERVENKOVÁ, *Několik poznámek*. In *TT 2/2009*, 89

„*Někteří duchovní učitelé se domnívají, že největší překážkou v duchovním životě dnešního mladého člověka je strach. Patří k němu mj. strach nahlédnout do vlastního nitra – náš život s Bohem bude ale těžko plně vydaný a skutečnou službou Bohu, když se s ním budeme setkávat pouze na rovině našich zbožných myšlenek, bez kontaktu s celkem naší existence. Čím více ovšem poznáváme sebe sama, tím více poznáváme i Boží péči vůči nám, při vší křehkosti a slabosti.*“

¹⁰⁰ ČERVENKOVÁ, *Několik poznámek*. In *TT 2/2009*, 89

¹⁰¹ POŘÍZ, *Několik postřehů*. In *TT 2/2009*, 92

¹⁰² POŘÍZ, *Několik postřehů*. In *TT 2/2009*, 92

¹⁰³ ČERVENKOVÁ, *Několik poznámek*. In *TT 2/2009*, 88

¹⁰⁴ ČERVENKOVÁ, *Několik poznámek*. In *TT 2/2009*, 88

¹⁰⁵ POŘÍZ, *Několik postřehů*. In *TT 2/2009*, 91

2. Duchovní obnova pro mládež – teoretické vymezení

Teoretické vymezení jednotlivých charakteristik pastorační práce, tzv. pastoračního konceptu, se opírá o znalosti, zkušenosti, dovednosti a přesvědčení toho, kdo duchovní obnovu připravuje. Reflektuje také možnosti dané situace a zamýšlený výsledek činnosti. „Každý, kdo je pastoračně činný, pracuje podle nějakého pastoračního konceptu... Pastorační koncept obsahuje základní teologické chápání pastorační práce.“¹⁰⁶

Stejně jako liší jednotlivé pastorační koncepty, liší se i vymezení toho, které základní charakteristiky je třeba předem teoreticky vydefinovat či alespoň intuitivně, neuvědoměle vnímat. Křišťan uvádí, že „pastorační koncepty většinou odlišují následující charakteristiky: definice pastorační práce a cíl pastorační práce; teologický základ a obraz Boha; obraz člověka; cílová skupina; chápání role a kompetencí pastoračního pracovníka; důležitost a orientace spolupráce; volba metod a vlastní praxe.“¹⁰⁷

Podobně Opatrný definuje nutné vstupní podmínky pro kvalitní poskytování pastorační práce jako znalost toho, jaké jsou problémy a očekávání lidí, jak na tyto problémy a znalosti odpovídá evangelium, jakým směrem a za použití jakých metod bude pastorační pomoc nabízena.¹⁰⁸

Vzhledem k rozsahu práce a jejímu zaměření je v následujících podkapitolách uvedeno vymezení vybraných charakteristik duchovní obnovy. Jednotlivé podkapitoly se věnují vymezení cílové skupiny, stanovení cíle duchovní obnovy pro mládež a metody práce s cílovou skupinou pro dosažení stanoveného cíle.

2.1. Cílová skupina

Při popisu cílové skupiny je významná část věnována vymezení charakteristik skupiny z pohledu různých psychologických směrů. Tento přístup je vyjádřením přesvědčení autorky, že psychologie je důležitým pomocníkem pro pochopení duchovního života, resp. skýtá mnoho relevantních informací a poznatků. Tedy, že mezi psychologií a spirituální teologií existuje vztah odpovídající „teorii koexistence (umírněného paralelismu).“¹⁰⁹

¹⁰⁶ MARTÍNEK, *Praktická teologie*, 72

¹⁰⁷ MARTÍNEK, *Praktická teologie*, 72

¹⁰⁸ OPATRŇÝ, *Pastorační práce*, 9

¹⁰⁹ KOHUT, *Zákony lidské psychiky v duchovním životě*. In *TT* 3/1998, 87

2.1.1. Obecné charakteristiky cílové skupiny

Při povrchním pohledu na problematiku by se mohlo zdát, že určovat cílovou skupinu aktivity duchovní obnova pro mládež, je ztrátou času. Všem je přece tento pojem známý a jasný. Jako zajímavost na okraj lze uvést, že tento pojem je samozřejmě v současné době hojně používaný a najdeme mnoho odborné literatury zaměřené specificky na problematiku mládeže. Nicméně k vyčlenění mládeže jako samostatné sociální skupiny dochází až na začátku 20. století (některými odborníky je toto vyčlenění označováno za „měšťácký vynález 18. století“).¹¹⁰ Mládí jako takové lze tedy definovat až od poměrně nedávné doby, a to z hlediska různých společenských disciplín.

Martínek uvádí nejčastější vymezení mládeže v rovině právní, sociologické a psychologické.¹¹¹

Podle českého právního řádu je pojem mládež totožný s pojmem děti, tj. osoby, které ještě nedosáhly zletilosti, tedy věku 18 let.

Vývojová psychologie nejčastěji používá vymezení mládí jako „*období dospívání, které je přechodnou dobou mezi dětstvím a dospělostí. Začíná přibližně v 11 letech a končí dosažením dospělosti ve 20 letech.*“¹¹² Toto období pak vývojová psychologie rozděluje na fázi pubescence (11 – 15 let)¹¹³ a fázi adolescence (15 – 20 let).¹¹⁴ Hlavním úkolem mladého člověka je dozrát, vyrovnat se s mnoha těžkými životními úkoly, přežít toto dynamické a emočně labilní období a nalézt svou identitu.¹¹⁵ K otázce věku je však důležité poznamenat, že udávané věkové hranice jsou spíše přibližné, zprůměrované. Ve skutečnosti se jedná o poměrně širokou časovou škálu, jejíž hranice se jen těžko stanovují a jsou pro jednotlivce vysoce individuální proměnnou. Nelze tak jasně vymezit, kdy mládí začíná, ani kterým rokem končí. V posledních desetiletích je horní věková hranice stále více posouvána díky prodlužující se době vzdělávání a vlivem rozvoje sociálního zabezpečení (toto nenutí mladé lidi k přejímání dospělé zodpovědnosti za život). K posouvání horní hranice mládí přispívá i současný „kult mládí“ – touha zůstat věčně mladý. Velký vliv na „rozostření hranic“ má také zánik rituálů (např. křest a svatba), které

„Teorie koexistence (umírněného paralelismu) – mezi psychologií a duchovním životem existuje vzájemný vztah a vliv, jenž je třeba chápat jako oboustranný, takže v zásadě platí, že duševní rozvoj napomáhá duchovnímu a naopak. Je třeba zdůraznit, že tato „spolupráce“ je pouze částečná, neboť existují oblasti, ve kterých jsou obě sféry poměrně nezávislé.“

¹¹⁰ BONFADELLI, *Freizeitverhalten*, 95 dle KAPLÁNEK, *Pastorace mládeže*, 14

¹¹¹ MARTÍNEK, *Ztracená generace*, 22

¹¹² VÁGNEROVÁ, *Vývojová psychologie*, 209; ŘÍČAN, *Cesta životem*, 169

¹¹³ VÁGNEROVÁ, *Vývojová psychologie*, 209; ŘÍČAN, *Cesta životem*, 191

¹¹⁴ VÁGNEROVÁ, *Vývojová psychologie*, 253; LISÁ, KŇOURKOVÁ, *Vývoj dítěte*, 237

¹¹⁵ KAPLÁNEK, *Pastorace mládeže*, 14

v dřívějších dobách jednoznačně oddělovaly jednotlivé etapy lidského života.¹¹⁶

Mládeží z pohledu sociologického jsou lidé v životním období od ukončení základní školy do momentu přijetí všech úkolů dospělých, které „*spočívají především v odpovědnosti za vlastní existenci (ekonomická soběstačnost) a za vlastní rodinu (manželství, příp. vlastní dítě)*“.¹¹⁷

Kaplánek ještě vymezuje obsah pojmu mládež z hlediska kultury. Podle tohoto hlediska „*vytváří mládež „kulturní podskupinu“ s vlastními normami a pravidly jednání, která se odlišuje od světa dospělých*“.¹¹⁸

Výsledkem shrnutí výše uvedených vymezení obsahu pojmu mládež z hlediska právního, sociologického, psychologického a z hlediska kultury, je jakási vstupní definice cílové skupiny: jedná se o jedince vytvářející vlastní kulturní podskupinu (vymezující se proti světu dospělých), procházející dynamickým a emočně labilním obdobím hledáním identity a postupným přijímáním zodpovědnosti, zpravidla ve věku od 11 do 20 let.

Tuto definici lze brát jako dobrý výchozí a mnoha autory potvrzený bod. Přitom je však důležité neustále pamatovat na to, že mládež není homogenní skupinou, v níž by případné rozdíly byly určeny pouze věkem. Lze spíše hovořit o vnitřně diverzifikované skupině, jakési skupině skupin, které se od sebe vzájemně značně liší. Jak uvádí Martínek, vedle věku jsou „*nejdůležitějšími rozlišujícími znaky vzdělání, sociální situace, náboženství, místo bydliště, podoba původní rodiny a příslušnost ke specifickým subkulturám*“.¹¹⁹

Pro konkrétní práci s cílovou skupinou tento poznatek přináší doporučení nahlížet na skupinu spíše jako na množinu jedinců s různými společenskými a osobnostními charakteristikami. Tedy být připraven na to, že v každé skupině (byť poměrně homogenně vymezené) mohou být přítomni jedinci s úplně jiným prožíváním, porozuměním a viděním světa.

2.1.2. Cílová skupina z hlediska psychických potřeb

Během dospívání dochází u mladistvých k postupnému dosahování zralosti tělesné, duševní a sociální. Výraznou změnou v životě mladých lidí je odpoutávání se od rodiny, a s tím spojená měnící se struktura jejich potřeb a způsobů jejich naplňování. Dospívající pociťují potřebu samostatnosti, potřebu rozvíjet své schopnosti, potřebu citové odezvy, bezpečí a lásky, potřebu svobodně rozvíjet své zájmy a potřebu morálního vědomí.

¹¹⁶ KAPLÁNEK, *Pastorace mládeže*, 15–17

¹¹⁷ MARTÍNEK, *Ztracená generace*, 23

¹¹⁸ KAPLÁNEK, *Pastorace mládeže*, 15

¹¹⁹ MARTÍNEK, *Ztracená generace*, 24

V následujícím textu jsou podrobněji rozebrány ty potřeby, jejichž uspokojování výrazně ovlivňuje způsob práce s mládeží při vedení duchovní obnovy.

*„Potřeba samostatnosti je na počátku dospívání nejnápadnějším rysem chování; vyplývá z rozporu mezi sociální závislostí a touhou po odpoutanosti od rodičovského vedení. Přítomna je také touha svobodně se rozvíjet a odlišovat se od obrazu, který si vytvářejí rodiče.“*¹²⁰ Pro vedení duchovní obnovy mládeže je uvědomění si této potřeby klíčové. V církevním kontextu jde totiž zároveň také o touhu odpoutávání se od obrazu, který je mládeži církví předkládán, který je od mládeže očekáván - v oblasti oblékání, vnějšího chování, přijatelných aktivit apod.

*„Potřeba citové odezvy, bezpečí a lásky nejlépe odráží kvalitativní přeměnu citového vývoje dospívajících. V citovém vývoji se projevuje nejnápadněji citová nevyrovnanost. Na citové projevy reaguje dospívající odmítavě, považuje je za svazující a omezující jeho samostatnost.“*¹²¹ Toto odmítání týká zejména citových projevů ze strany rodičů. Vyjádřením touhy po samostatnosti je také nesvěřování se rodičům a uspokojování potřeby blízkosti ve skupině vrstevníků. Toto období zároveň přináší velkou kvalitativní změnu v tom, že *„teprve dospívající lidé jsou schopni mísit emoce rozmanité síly i druhu do nových celků, které předtím neznali. Zjistí, že jsou schopni rozlišovat velmi jemné pocitové rozdíly, a v popisu emocí začnou užívat metafory. Citové prožívání jiných lidí postupně umějí chápat, ovlivněny citovým stavem vlastním. Poprvé dokážou spatřit sebe sama očima druhých.“*¹²² Pro práci s mládeží je z tohoto poznatku možné vyvodit několik doporučení. Zaprvé je nutné reflektovat potřebu a klíčový význam vrstevnických skupin. Formy práce s mládeží by tedy měly mít skupinový charakter a měly by pamatovat na podporu soudržnosti přirozeně vzniklých vrstevnických skupin. Další velkou výzvou (ale zároveň snad i samozřejmostí) je vytvářet při práci s mládeží prostředí bezpečí a porozumění jak mezi mládeží navzájem, tak formou volby vhodných aktivit s bezpečně nastavenými hranicemi zajišťujícími ochranu osobní důstojnosti každého účastníka. V neposlední řadě pak pochopení podstaty potřeby citové odezvy a schopnosti mladých chápat emoce určuje možné metody práce a techniky jejich vedení – a to formou zaměřenou na prožitek, reflexi a sebereflexi prožívaného.

*„Potřeba morálního vědomí je u mládeže velice naléhavá a silně ovlivněná hodnotovým systémem v rodině. Dospívající utváří své morální cítění také vlivem vrstevníků a hodnotami, které jsou vlastní skupině vrstevníků.“*¹²³ Věřící

¹²⁰ LISÁ, KŇOURKOVÁ, *Vývoj dítěte*, 237

¹²¹ LISÁ, KŇOURKOVÁ, *Vývoj dítěte*, 238

¹²² KOUKOLÍK, DRTILOVÁ, *Vzpoura*, 70

¹²³ LISÁ, KŇOURKOVÁ, *Vývoj dítěte*, 239

mladý člověk je ve zvláštním postavení. Nejenže se konfrontuje jeho tvořící se hodnotový systém s hodnotovým systémem v rodině. Musí se navíc konfrontovat s hodnotovým systémem církve (zejména u těch mladých, kteří pocházejí z tradičních katolických rodin) a ještě se dostává do konfrontace hodnotového světa představovaného církví (a věřících vrstevníků) a rodinou¹²⁴ a hodnotového světa vrstevníků ve škole či v necírkevních zájmových aktivitách. Tento fakt (spolu s dále zmíněným fenoménem radikálního pluralismu a specifíkem vývojového období mládeže) je jednou z největších výzev pro práci s mládeží vůbec. Práce s věřící mládeží by měla být primárně zaměřena na upevňování vlivu referenční skupiny a zvyšování jistoty mládeže o předkládaných životních hodnotách a způsobech jejich naplňování. Jen to usnadní mladým věřícím obstát v konfliktu hodnotových systémů různých prostředí a pomůže jim při formulování a prohlubování jejich osobní víry.

2.1.3. Cílová skupina z hlediska odpovídajícího vývojového stádia

Teorie vývojových stádií jsou založeny na předpokladu, že se lidský život vyvíjí v určitých stupních – stádiích. „*Přestože věk, ve kterém jednotlivci vstupují do každého nového světa myšlení, se liší, ti, kdo jsou ve stejném stádiu, jsou si pozoruhodně podobní ve způsobech myšlení a poznávání svého světa, sebe samých, druhých lidí i celého vesmíru.*“¹²⁵ Porozumění rysům konkrétního vývojového stádia umožňuje všem pracovníkům s mládeží (vedoucí duchovní obnovy nevyjímaje) pracovat „*účinněji a s větším uspokojením.*“¹²⁶ Přináší možnost pochopit způsob myšlení a prožívání světa, zvyšuje citlivost a toleranci k rozdílům mezi lidmi,¹²⁷ poskytuje vodítko pro stanovení cíle, náročnosti zamýšlených aktivit a adekvátních metod práce.

Pohledy na vývoj dospívajících lze v zásadě rozdělit do dvou hraničních přístupů – psychoanalytického a sociologického. Psychoanalytický přístup je založen na přesvědčení, že hlavní podněty pro změny v životě dospívajícího přichází zevnitř (tento přístup pracuje s myšlenkou stadiálních teorií vývoje). Druhý přístup zastává názor, že vývoj je ovlivňován „*kulturními podmínkami a společenským očekáváním, nikoli inertními biologickými vlastnostmi.*“¹²⁸ Na

¹²⁴ Srov. OPATRŇY, *Cesty pastorace*, 93–94

„*Mladým lidem je často kamenem úrazu konformita náboženského života, buď vyžadovaná, nebo okolnostmi vnucená. Mladý člověk sice mnohdy projevuje svou originalitu konformitou, ale konformitou se světem svých vrstevníků, nikoli rodičů. Život v církvi se mu mnohdy jeví jako konformita se světem rodičů a prarodičů, s nímž se zdaleka nechce ztotožnit.*“

¹²⁵ WEST, *Dobrodružství*, 138

¹²⁶ WEST, *Dobrodružství*, 138

¹²⁷ WEST, *Dobrodružství*, 136

¹²⁸ QUESNELL, *Co si myslíme*, 19

rozhraní těchto přístupů je pak přístup holistický, který je založen na myšlence současného působení zevnitř i zvenku.

V následujícím textu bude představeno celkem pět vývojových teorií a jeden pohled zohledňující genderové rozdíly. Každá z teorií je zaměřena na popis vývoje jedné ze složek osobnosti – myšlení, emotivitu, mravnost a spiritualitu. První čtyři vývojové teorie reprezentují psychoanalytický přístup. Poslední vývojová teorie Erika Eriksona je příkladem holistického přístupu.

Popis se zaměřuje pouze na relevantní vývojové období odpovídající věkové skupině mládež. Tento postup byl zvolen zejména z důvodu rozsahu práce. Pracovníci s mládeží by měli být seznámeni se všemi vývojovými stádii, měli by rozumět jejich podstatě a umět je konkrétně aplikovat v praxi. Kvalifikovaná znalost všech vývojových stádií a jejich specifik umožňuje pracovníkům porozumět projevům chování a hranicím možností a schopností i těch dětí, které jsou v jiné vývojové fázi než je pro jejich věk obecně předpokládáno.

Nejvlivnější vývojovou teorií dvacátého století je teorie kognitivního vývoje Jeana Piageta.¹²⁹ Piaget předpokládá, že „během života většina lidí projde čtyřmi různými světy myšlení.“¹³⁰ Mladí lidé od věku 11 let se dostávají do čtvrtého stádia kognitivního vývoje, tzv. stádia formální operace. To jim umožňuje porozumět symbolice příběhů, chápat svět v celé jeho složitosti. Dokážou také řešit hypotetické situace, umí si představit fungování ideálního světa. Toto pochopení často vede k až nadměrné kritice rodičů, učitelů či společenských institucí. Vnější projevem této kritiky pak bývá demonstrování opovrhování světem, spojené s projevy nadřazenosti. Častým jevem jsou také pře s dospělými, většinou čistě z radosti objevování nové rozumové dovednosti. Pro mladé toto období však také přináší kritický postoj k sobě sama, nejistotu a zvýšenou citlivost ke kritice.¹³¹

Piagetovu teorii dále rozvíjí jeho žačka Margaret Donaldsonová. Ta navíc dokazuje, že „vývoj poznávání je v mnohém ohledu rychlejší a rozmanitější, než byl přesvědčen Piaget, který považoval emotivitu, zjednodušeně řečeno, za palivo pro pohon poznávání.“¹³² Podle Donaldsonové je vývoj ve čtyřech základních poznávacích stupních neoddelitelný od vývoje citového života. Čtvrtému vývojovému stádiu formálních operací (Piaget) u Donaldsonové odpovídá tzv. hodnoty vnímající transcendentní modus. Hlavním pokrokem tohoto stupně je „dosažení schopnosti lépe chápat citovou rozmanitost jiných

¹²⁹ Více o teorii kognitivního vývoje: PIAGET, Jean, INHELDEROVÁ, Bärbel. *Psychologie dítěte*, Praha: Portál 2010, ISBN 978-80-7367-798-5.

¹³⁰ WEST, *Dobrodružství*, 136

¹³¹ WEST, *Dobrodružství*, 144

¹³² KOUKOLÍK, DRTILOVÁ, *Vzpoura*, 71

lidí a zároveň umění shrnout ji do jednoho celku.“¹³³ Mladí dospívající se více orientují ve svých pocitech, jsou schopni rozlišování v jejich intenzitě¹³⁴ a při jejich popisu začínají používat metafor. „*Poprvé dokážou spatřit sebe sama očima druhých lidí.*“¹³⁵ Tohoto stupně rozvoje citového života lze ovšem dosáhnout pouze prostřednictvím disciplinovaného učení (na rozdíl od předchozích vývojových fází, které se naplňují spontánně).¹³⁶ Donaldsonová uvádí, že tento modus je dosažitelný pouze některými lidmi. Proto je pro práci s mládeží nutné znát i charakteristiku předchozího konstrukčního modu – děti jsou schopné uvažovat o událostech a jejich souvislostech objektivně, bez emocí.¹³⁷

Na Piagetově teorii kognitivního vývoje je založena také teorie Lawrence Kohlberga,¹³⁸ který se domníval, že kognitivní vývoj předchází vývoji mravnímu. Kohlberg rozlišuje celkem tři úrovně mravního myšlení, z nichž každá má dvě stádia. Pro skupinu mládež je dosažitelnou úrovní mravního myšlení tzv. konvenční úroveň. Předpokladem jejího dosažení je vyvinutí osobního etického kodexu, který zohledňuje potřeby a pocity druhých. Důraz, zejména v prvním stádiu této úrovně, je kladen na vztahy – lidé chtějí být považováni za dobré přátele, žáky, potomky atd. Právě z tohoto důvodu zvažují potřeby druhých a občas jsou schopni vzdát se vlastních požadavků, aby jejich chování druhým neškodilo. Touha vyhovět druhým v sobě nese potenciál nutnosti složitých mravních rozhodování, čistě proto, že zkrátka „není na světě člověk ten, aby se zalíbil lidem všem“. Další stádium této úrovně je zaměřeno na řád a zákon, jejichž dodržování je předpokladem dosažení mírového soužití. I když člověk dodržovat zákon nechce, je to jeho povinnost a naděje k nastolení míru a spolupráce. Podle Kohlberga je většina mladých ve věku 13 nebo 14 let na přechodu do stádia zaměřeného na vztahy, kde také zůstává po celé období rané dospělosti. Mladí dospělí se zaměřují především na to, co by „dělat měli“, a na přijetí do společnosti.¹³⁹

Jako určité doplnění Kohlbergovy vývojové teorie mravního myšlení je třeba uvést přínos pečující etiky Carol Gilliganové,¹⁴⁰ zohledňující genderové rozdíly mezi pohlavími. Ta oponuje Kohlbergovu názoru, že stádia „řád

¹³³ KOUKOLÍK, DRTILOVÁ, *Vzpoura*, 70

¹³⁴ Prožívají doslova „směs pocitových směsí (blends of emotional blends)“ (KOUKOLÍK, DRTILOVÁ, *Vzpoura*, 70).

¹³⁵ KOUKOLÍK, DRTILOVÁ, *Vzpoura*, 70

¹³⁶ KOUKOLÍK, DRTILOVÁ, *Vzpoura*, 72–75

¹³⁷ KOUKOLÍK, DRTILOVÁ, *Vzpoura*, 72–75

¹³⁸ Více o tématu mravního vývoje: KOHLBERG, Lawrence. *Moral Stages: A current formulation and a Response to Critics*, Basel: Karger 1983, ISBN 3-8055-3716-6.

¹³⁹ WEST, *Dobrodružství*, 145–150

¹⁴⁰ Více o tématu pečující etiky: GILLIGAN, Carol. *Jiným hlasem: o rozdílné psychologii žen a mužů*, Praha: Portál 2001, ISBN 80-7178-402-8.

a zákon“ častěji dosahují muži, zatímco ženy zůstávají ve stádiu „zaměření na vztahy“. Podstatou přístupu Gilliganové je přesvědčení, že „muži a ženy žijí v různých světech mravního myšlení. Muži se snaží ochránit práva druhých tím, že se zaměřují na pravidla spíše než na pocity a vztahy (pro řešení sporů používají pravidla). Naproti tomu ženy zdůrazňují důležitost vztahů. Rozhodují se tak, aby nezranily druhé (pro řešení sporů zavedou výjimky).“¹⁴¹

Poslední vybranou vývojovou teorií je teorie stadiálního vývoje víry Jamese Fowlera,¹⁴² která vychází z Piageta a Kohlberga a je postavena na předpokladu, že „každé stádium víry definuje jiný kognitivní a emoční způsob vyjádření smyslu.“¹⁴³ Tato teorie dále předpokládá, že projevy víry a hledání smyslu nejsou svázány s jedním náboženstvím a jsou tedy platné pro všechna přesvědčení. Společným znakem přechodu z jednoho stádia do druhého je nutnost opustit pohodlnější způsob vytváření smyslu a hledat způsoby nové, složitější. Období dospívání, kdy mladí lidé dosáhli kognitivní úrovně formálních operací (Piaget) a jsou dominantně zaměřeni na vztahy (Kohlberg), je podle Fowlera třetím stádiem vývoje víry – stádiem tzv. synteticko-konvenční víry. Její základní charakteristikou je silná připoutanost k některým důležitým skupinám (církve, rodina, skupiny vrstevníků apod.). Důsledkem je pak převažující tendence uvažovat o lidech nikoliv podle jejich vlastností, ale podle příslušnosti ke skupině. Mění-li se požadavky skupin či jsou-li v rozporu, jsou lidé v tomto stádiu ochotni pozměnit své náboženské přesvědčení, aby vyhověli skupině, která má největší vliv. To způsobuje nedostatek samostatnosti v názorech a nedostatečné poznání, jakým způsobem do sebe části víry zapadají jakožto celek. Tyto okolnosti neumožňují plně ustavit osobní víru, neumožňují žít navenek své osobní přesvědčení. Toto se uskutečňuje až v další stádiu tzv. individuálně-reflektivní víry.¹⁴⁴

Erikson¹⁴⁵ ve své práci navazuje na Sigmunda Freuda a je autorem koncepce osmi vývojových etap v životě člověka. Podstatou této teorie je přesvědčení, že v každé vývojové etapě dochází k nějakému ústřednímu konfliktu se dvěma možnostmi řešení. Je-li konflikt řešen pozitivně, stává se řešení součástí lidského já a vede člověka k dalšímu zdravému vývoji. Období dospívání spadá do páté vývojové etapy. Konfliktem tohoto období je „osobní identita versus konfuze rolí“. A základním úkolem této etapy je ustanovení si pevného pojetí vlastního já, vlastní osobnosti, nalezení odpovědi na otázku „Kdo jsem?“

¹⁴¹ WEST, *Dobrodružství*, 151 (doplnění textu závorek – Š. Syrovátková)

¹⁴² Více o tématu teorie stadiálního vývoje víry: FOWLER, James. *Stages of faith*. New York, Harper & Row.

¹⁴³ WEST, *Dobrodružství*, 152

¹⁴⁴ WEST, *Dobrodružství*, 152–156

¹⁴⁵ Více o tématu: ERIKSON, Erik. *Dětství a společnost*, Praha: Argo 2002, ISBN 80-7203-380-0.

„Dospívající proto zkouší své role prostřednictvím interakce s druhými a hledá zakotvení ve vytváření vztahu se svými vrstevníky, v proudu životních událostí a v rolích, které v nich zaujímá.“¹⁴⁶

Z uvedených popisů relevantních vývojových fází lze pro vedení duchovní obnovy pro mládež vyvodit následující doporučení:

- mladí lidé jsou schopni abstraktního uvažování a zobecňování, je tedy možné ve větší míře využívat metod pracujících s abstrakcí a postavených na zobecňování jevů;
- mladí lidé objevují ve svém vývoji přitažlivost rozumového uvažování, tento fakt je doporučením pro používání metod diskusního a argumentačního typu;
- mladí lidé jsou schopni uvažovat o emocích zobecněně a umí oddělit emoce od popisovaných jevů, navíc je důležitým úkolem tohoto období podporovat citový vývoj disciplinovaným učením; z těchto důvodů je nanejvýš vhodné zařazovat aktivity a metody, které podporují práci s emocemi, jejich vyjadřování, reflektování a sebereflektování a aktivity prohlubující dovednost empatie;
- významnou výzvou pro mladé lidi je orientace v mravním rozhodování, řešení mravních dilemat; pro mladé věřící zde ještě vyvstává dilema ztotožnění se s referenční skupinou. Vhodné aktivity prohlubující jistotu v principech rozhodování, samostatnosti v názorech a zvyšující citlivost pro porozumění a ztotožnění se s křesťanskými principy jsou pro vedení duchovní obnovy nutnou podmínkou;
- při práci se skupinou mladých je třeba vnímat genderové rozdíly a rovnoměrně podporovat rozvoj vnímání světa z mužského i ženského pohledu; v praxi se to uskutečňuje rovnoměrným zastoupením aktivit zaměřených na výkon (pravidla, řád) i na vztahy;
- základním úkolem období dospívání je ujasnění si vlastního já, své osobnosti; nabídky vhodných aktivit by mohly podpořit tento proces hledání a upevňování obrazu sebe sama.

2.1.4. Cílová skupina z hlediska hodnot

Pojem hodnoty – hodnota je pojmem téměř univerzálním ve smyslu „často užívaný, všeobecně uznávaný a tak nějak samozřejmý“. Zdálo by se tedy, že není třeba se hodnotám zvláště věnovat, neboť ony prostě jsou a každý jim rozumí, a snad i každý stejně. Jak však dokazuje život sám a zejména jeho

¹⁴⁶ QUESNELL, *Co si myslíme*, 20

nejtěžší hodnotové konflikty, úvah o hodnotách a snah o jejich uchopení a využití není nikdy dost. V oboru vzdělávání toto platí dvojnásob. A v případě duchovní obnovy, jejíž dominantní část je právě o formulování a vyjasňování hodnot, to bude platit mnohonásobně. „(Pojem hodnot) má vždycky na mysli něco podstatného pro existenci jevu či procesu, o jehož hodnotách se diskutuje. (...) Jde o jeden z rozhodujících zdrojů toho, jak daný jedinec vidí svět.“¹⁴⁷ Systém hodnot významným způsobem ovlivňuje chování a způsob rozhodování člověka, určuje možnosti považované za přijatelné či naopak za neproveditelné. Tyto způsoby rozhodování jsou pak opřeny o pravidla v podobě právních a etických norem. Etické normy mimo jiné „vymezují vzájemné vztahy mezi lidmi (...), vztahy k hodnotám víry, přesvědčení, znalosti i odpovědnosti, které umožňují sdílení společných hodnot, generování těchto hodnot a tím i záruky udržitelného rozvoje.“¹⁴⁸ Nebo také jinak řečeno, „hodnoty určují to, o naplnění jakých cílů bychom měli v životě usilovat a jaké prostředky k tomu můžeme používat.“¹⁴⁹

Znalost hodnot mládeže má velký význam pro jejich vysoký motivační potenciál. Neboť „tomu, za čím lidé rádi a ochotně někam běží, co činí věci žádoucími, přitažlivými, cennými a drahými, říkáme hodnoty (...) Jakmile člověk na určitou hodnotu „zabírá“, stává se pro něj mocnou silou, které těžko odolá. Jakmile ji zahlédl půjde za ní. Musí ovšem nejdřív také vědět kudy: co má udělat, čím začít, aby se ke své hodnotě dostal nebo alespoň přiblížil. Proto člověk běžně nepřemýšlí o hodnotách jako takových. Vidí je vždycky už spojené s nějakou věcí, s nějakým člověkem.“¹⁵⁰ Z toho vyplývá i malá rozsahem, ale významná obsahem, poznámka na okraj – při vedení duchovní obnovy mládeže je, kromě znalosti hodnot mládeže, nezbytně nutné rozumět a mít zvnitřněné hodnoty „náboženské“, lépe řečeno hodnoty evangelijní zprávy.

Hodnotové postoje mládeže jako celku lze definovat velmi obtížně, zejména z důvodu vnitřní diferenciací skupiny. Zdrojem informací jsou výzkumy prováděné v této oblasti. Pro účely této práce je nejpřínosnější výzkum Petra Saka, opakovaný čtyřikrát v rozmezí let 1993–2002.¹⁵¹ Tento výzkum se zaměřil na ověření žebříčku hodnot mládeže a potvrdil významné hodnoty mládeže v následujícím pořadí – zdraví, láska, mír, životní partner, svoboda, přátelství, rodina a děti, životní prostředí a demokracie (pořadí 1–9). Na posledních místech jsou hodnoty spojené s politickou angažovaností a s náboženstvím. Opakování výzkumu prokázalo, že v této oblasti nedochází

¹⁴⁷ PRUDKÝ, *Studie*, 7

¹⁴⁸ PRUDKÝ, *Studie*, 19–20

¹⁴⁹ VÁVRA, *Náboženství a hodnoty*. In *Cesty katecheze 2/2010*, 10

¹⁵⁰ SOKOL, *Malá filosofie*, 176

¹⁵¹ SAK, *Mládež na křižovatce*, 10–15, dle MARTÍNEK, *Ztracená generace*, 36

k nijak radikálním změnám. Mírné posuny lze pozorovat ve dvou oblastech: od důrazu na rodinu k důrazu na partnerské a přátelské vztahy; od pasivity a poslušnosti k odpovědnému přetváření vlastního života.¹⁵²

Kromě uvedených hodnot dochází u mládeže ke zvýšení zájmu o tzv. postmateriální hodnoty. Na toto upozornil americký sociolog R. Inglehart, který se domnívá, že „*mladí lidé v nejvyspělejších státech, jejichž materiální potřeby jsou plně uspokojeny, objevují jejich nedostatečnost pro úplné štěstí a seberealizaci člověka.*“¹⁵³ České výzkumy tento trend zatím jednoznačně nepotvrzují, byť se dá předpokládat postupný příklon k těmto hodnotám.

Pro vedení duchovní obnovy mají závěry z výzkumů hodnotného žebříčku mládeže důležité poselství. Hodnoty současné mládeže jsou v zásadě v souladu s křesťanskými hodnotovými důrazy. „*Zdá se tedy, že není nutné předkládat křesťanské hodnoty jako protiklad či alternativu hodnot mládeže, ale že je třeba spíše zaměřit pozornost na to, aby mladí lidé chápali hodnoty, které sami proklamují, v širších souvislostech, a aby byli schopni se jimi také v praktickém životě řídit.*“¹⁵⁴ Je tedy potvrzeno, že křesťanské hodnoty¹⁵⁵ a hodnotové žebříčky mládeže jsou vzájemně v souladu. Co se však bude jistě lišit, jsou způsoby a cesty, kterými se mládež snaží naplnění hodnot dosáhnout. A hlavně bude odlišným to, že podstatou křesťanství je „ukotvení hodnotového žebříku mimo tento svět“.¹⁵⁶ Úkolem duchovní obnovy (a jistě i vzdělávání obecně) je tedy nabízet – slovy Jana Sokola – *kudy, co mají udělat a čím začít*. Zde může křesťanství nabídnout také hlubší orientační mezníky v duchu evangelií a dvojího přikázání lásky.

Jak již bylo uvedeno v kapitole 2.1.2., mladí lidé velmi výrazně pociťují potřebu morálního vědomí. „*Z celé řady výzkumů vyplývá, že mezi žádanou morální vlastností patří: upřímnost, pravdomluvnost, čestnost, obětavost. Tyto morální vlastnosti zdůrazňují jak dospělí, tak dospívající, i když odlišným*

¹⁵² MARTÍNEK, *Ztracená generace*, 36–37

¹⁵³ MARTÍNEK, *Ztracená generace*, 38

¹⁵⁴ MARTÍNEK, *Ztracená generace*, 39

¹⁵⁵ Je otázkou k diskusi, co konkrétně se pod pojmem „křesťanské hodnoty“ vlastně skrývá. Nad obsahem pojmu se zamýšlí např. T. Halík v cášské přednášce „Křesťanské hodnoty v proměnách Evropy“ (12. 11. 2004). V úvodu uvádí, že „*seznam křesťanských hodnot, vlastně vypracovat nelze.*“ V přednášce podrobně rozebírá vybraná specifika křesťanství (být ve světě, ne však „ze světa“, nekonečná hodnota lidské osoby, monoteismus proti modlářství, Trojice a pluralita), aby nakonec došel k názoru, že to, čím je křesťanství jedinečné, je pouze „*učení o Trojici a z ní vyplývající smysl pro pluralitu.*“ (HALÍK, www.halik.cz). Podle Wankeho to, co je „*křesťanské hodnotové představě skutečně vlastní, pozorujeme nejlépe na Ježíšově Horském kázání: Je to život chápaný jako napodobování jednání nebeského Otce. Jde o „mravní kodex nebeského království“, který nelze opírat pouze o měřítko tohoto světa, nýbrž o vzor Božího jednání s námi lidmi.*“ (WANKE, *Obtíže a šance*, 48)

¹⁵⁶ Viz. poznámka 155 – WANKE.

*stupněm naléhavosti.*¹⁵⁷ Toto také jsou osobní kvality, které budou od vedoucích duchovní obnovy její účastníci právem očekávat a citlivě vnímat v jejich projevech, ať již během oficiální části programu či při veškerém dění mimo program. Tyto vlastnosti a podpora jejich osvojování by také měly být zohledněny při volbě metod a aktivit.

2.1.5. Cílová skupina - religiozita

Teoretickým východiskem pro takto vymezenou skupinu uvnitř skupiny mládež jsou sociologické pohledy na dělení mládeže podle vztahu k náboženství. Pro české prostředí, charakteristické distancováním od tradičního náboženství, jsou významné zejména ty typologie, které definují skupiny mládeže na základě jejich možného zájmu o náboženství. Typologii na základě tohoto kritéria nabízí např. Hans-Jürgen Fraas, který definuje následující skupiny:

- nábožensky motivovaní (obyčejně z věřících rodin);
- hledající (zajímají se o náboženství, ale nejsou vyhranění křesťané);
- přízpůsobiví (přizpůsobují se okolí, v němž žijí);
- pro náboženství (církve) „nedosažitelní“ – agresivní mladí lidé, zastánci politických utopií, módních proudů, zapojení do tradičně sekulárních společenských struktur.¹⁵⁸

V českém prostředí proběhly dva celostátní výzkumy zkoumající vztah mládeže k *religiozité*¹⁵⁹, příp. vliv víry v Boha na utváření života mládeže (INSOMA a M. D. Quesnell) a jedno lokální šetření (Toman). Toman z lokálního průzkumu¹⁶⁰ vyvozuje následující závěry:

- na výběrové škole v okresním městě je sotva jedna pětina pokřtěných dětí a aktivních věřících je mizivé množství;
- faktické znalosti studentů jsou zcela fragmentární, protože chybí integrující výuka základů křesťanského náboženství;
- je pravděpodobné, že na školách působí již druhá či třetí generace učitelů, jejichž znalosti základů křesťanského náboženství jsou na stejně nedostatečné úrovni jako u jejich žáků.¹⁶¹

¹⁵⁷ LISÁ, KŇOURKOVÁ, *Vývoj dítěte*, 239

¹⁵⁸ KAPLÁNEK, *Pastorace mládeže*, 32

¹⁵⁹ Religiozita – náboženské přesvědčení, jeho různá míra a jeho odraz v chování a každodenní praxi člověka (HARTL, *Psychologický slovník*, 179).

¹⁶⁰ Tento průzkum byl proveden formou dotazníkového šetření u žáků nejvyšších ročníků osmiletého gymnázia v Mladé Boleslavi.

¹⁶¹ TOMAN, *Uvědomělost, či neznalost?* In *TT 4/2010*, 200

V letech 1997 a 1998 proběhl výzkum *Spiritualita a mládež (INSOMA)*. Pro potřeby této práce jsou nejvýznamnější následující zjištění tohoto výzkumu:

- vyhraněných ateistů je mezi mladou generací pouze 20,5%;
- klasický teizmus, charakterizovaný osobním Bohem, který svět stvořil a zasahuje do něj, charakterizuje 14% mládeže;
- mezi českou mládeží má výrazné postavení křesťanství (zájem výrazně stoupl v počátku devadesátých let, ale od roku 1993 kontinuálně klesá, přičemž zájem o tradiční katolickou církev a církev protestantské klesá nejmírněji);
- dominantní náboženskou organizací je katolická církev;
- výrazný pokles zájmu je u věkové skupiny 15–18 let; tato skupina se výrazně posunula směrem k hodnotám konzumní společnosti, jak svými hodnotami, tak způsobem života.¹⁶²

Tato práce se zabývá duchovní obnovou pro mládež, je tedy zaměřena výlučně na nábožensky motivované mladé lidi. V katolickém prostředí se pak jedná ve valné většině o mládež z věřících rodin. Z toho důvodu jsou pro popis cílové skupiny duchovní obnovy pro mládež zajímavé závěry výzkumu¹⁶³ zkoumající vliv víry v Boha na formování vlastní identity u dospívajících mladých lidí v České republice po roce 1989. Tento výzkum provedl Michael D. Quesnell v devadesátých letech 20. století. Víra v Boha byla podle získaných výsledků významným prediktorem konkrétních postojů v téměř všech (13 ze 14) zkoumaných oblastech. Konkrétně výzkum přinesl tato zjištění:

- čím je víra v Boha větší, tím je kladnější vztah ke škole, intenzivnější vnímání problémů v místě bydliště, silnější podpora roli církve ve společnosti, větší zájem o celospolečenské a sociální problémy a vstřícnější postoj k politickým otázkám a cizincům (co si myslíme);
- čím více věří mladí lidé v Boha, tím více také věří svým rodičům a tím ochotnější jsou hovořit o svých problémech s přáteli i jinými lidmi (čemu věříme);
- čím je větší víra v Boha, tím je nižší sebehodnocení respondenta a tím má větší osobní obavy; věřící mladí lidé častěji zastávají tradiční hodnoty v oblasti obecné i sexuální morálky a silnější u nich byla i víra v nadpřirozené jevy; naopak nižší tendence k užívání drog (kdo jsme).¹⁶⁴

¹⁶² www.insoma.cz

¹⁶³ Zkušební vzorek tvořilo více než 3500 studentů ve věku 14–16 let. Respondenti byli vybráni náhodně z celého území České republiky.

¹⁶⁴ QUESNELL, *Co si myslíme*, 195

Kromě výše uvedených závěrů z výzkumu je třeba ještě přihlédnout ke specifické historii České republiky, která do kontextu religiozity mládeže zasáhla poměrně zásadně. Mladý Čech žije při rozhodování se pro nebo proti vědomému přijetí víry v „*silovém poli tří rozdílných vlivů*.“¹⁶⁵ Těmito vlivy jsou – tradice „lidového ateismu“ (mladí lidé žádající o křest se tak velmi často staví proti tradici, kterou vlivem komunistické propagandy přijali jejich rodiče a prarodiče), zbytky katolické tradice a pluralita společnosti. Na základě působení těchto vlivů formulují mladí lidé svůj postoj víry jako „uvěření“, které je výsledkem osobního procesu (na rozdíl od předchozích generací, které svůj postoj formulovaly jako přesvědčení kontrastující s přesvědčením většinové společnosti).¹⁶⁶

Provedené výzkumy potvrdily předpoklad, že věřící mládež je v České republice marginální skupinou. Tím větší je odpovědnost církve k nabízení takové podpory a aktivit, které by mladým věřícím umožňovaly prohlubování jejich formující se víry a posilovaly jejich zdravé a vzdělané sebe-vědomí jako vědomí Božích synů a dcer. Tento závazek církve nabývá na důležitosti při uvědomění si všech výše uvedených úskalí období dospívání a s přihlédnutím k možná nečekanému závěru výzkumu ohledně nízkého sebehodnocení a větších osobních obav u mladých věřících oproti jejich nevěřícím vrstevníkům. Tento úkol je o to náročnější, že mladí věřící žijí v prostředí, které doslova „*svádí k nenáboženskému porozumění skutečnosti. Víra se nadto často má za pověřenou slabost, zatímco střízlivá sekulární racionalita se zdá stát statečně na vlastních nohou jen lidských*.“¹⁶⁷

2.1.6. Cílová skupina – shrnutí a něco navíc

Výše uvedené podkapitoly se věnovaly popisu a vymezení cílové skupiny mládeže z různých úhlů pohledu. Tyto pohledy přinášejí následující obecnou charakteristiku mladých lidí:

- jedinci vytvářející vlastní kulturní podskupinu, procházející dynamicky a emočně labilním obdobím hledání identity a postupným přijímáním zodpovědnosti, zpravidla ve věku od 11 do 20 let;
- jedinci s dominantními potřebami samostatnosti, citové odezvy, bezpečí, lásky a morálního vědomí;
- jedinci schopní uvažovat o světě v rovině symboliky a ideálů (schopnost abstraktního myšlení);

¹⁶⁵ KAPLÁNEK, *Předávání víry*. In *TT 4/2008*, 186

¹⁶⁶ KAPLÁNEK, *Předávání víry*. In *TT 4/2008*, 186

¹⁶⁷ PALOUŠ, *O výchově k víře dnes*. In *Universum 2/2009*, 30

- jedinci schopní zevšeobecňování prožitků v citové oblasti;
- jedinci nadměrně kritičtí, nejistí, sebekritičtí a citliví na kritiku;
- jedinci, jejichž hlavními kritérii v případě mravního rozhodování je touha vyhovět druhým či dodržet řád, pravidla;
- jedinci s nedostatečně ustavenou osobní vírou;
- jedinci s následujícím hodnotovým žebříčkem – zdraví, láska, mír, životní partner, svoboda, přátelství, rodina a děti;
- jedinci s převážně náboženskou (byť ne přímo specifikovanou) orientací.

A pro úplnost ještě zmínka o specifických potřebách mládeže – členů katolických farností. Podle Opatrného mladí lidé potřebují:

- pomoc a podporu, a to nejčastěji od vrstevníků, a dále od důvěryhodných lidí starších než jsou oni, které si ovšem sami vyberou;
- prostor k vlastní realizaci;
- vědomí, že jsou přijímáni;
- psychologický prostor k experimentování i provokování – tedy k ověření si vlastních sil;
- přiměřený stupeň důvěry v přítomnost, i vzhledem k budoucnosti;
- možnost uchopit víru jako záležitost vlastního přesvědčení, mít v ní vlastní poklad.¹⁶⁸

Charakteristice cílové skupiny mládež byla věnována významná část celé práce z toho důvodu, že dobrá znalost cílové skupiny je základní podmínkou pro kvalitní výchovnou či vzdělávací práci. Jak specifika cílové skupiny vstupují do problematiky určování cílů a volby metod duchovní obnovy, blíže popisují kapitoly 2.2. (cíl duchovní obnovy pro mládež) a 2.3. (metody práce).

A něco navíc...

Nejen odborná literatura, ale i beletrie a poezie přináší mnohé postřehy k charakteristice mládeže, byť používají svých specifických literárních nástrojů.

Tak například zmiňovanou nejistotu ohledně vlastní osoby výstižně popisuje Willem Frederik Hermans: „(obavy) rozštěpily jedince na skupinu sestávající se z jednoho generála a bandy vzpurných vojáků. Jedno Já, které chce něčím

¹⁶⁸ OPATRŇÝ, *Mladí křesťané jako součást farnosti*, www.pastorace.cz

být – a několik falešných podob, které Já bez přestání podrážejí. (...) Pochybnosti o sobě, do té doby poměrně vzácné, vzplanou až k bezradnosti.“¹⁶⁹

Krásným příkladem zmatku v rozhodování a řešení etických dilemat je úryvek z populární knihy pro mládež Eragon: „Nevím, co je správně!“ stěžoval si Eragon nešťastně, „neexistují odpovědi, které by dávaly smysl.“ „Občas,“ řekla Saphira laskavě, „nejsou žádné odpovědi. Nauč se z té situace, vše, co ti pomůže lépe poznat Murtagha. Potom mu odpusť. A nemůžeš-li odpustit, zapomeň na to, co se stalo. Protože on tím nemyslel nic zlého, jakkoli hrůzný jeho čin byl.“¹⁷⁰

Víra ve vlastní schopnosti, sílu a šťastnou budoucnost je poeticky vyjádřena například v knize Národ: „Každý z nás snil o tom, že je tím, kdo porazil vůdce (nepřátele). Když nevěříte, že byste to mohli dokázat, nemůžete to dokázat! Copak jste nikdy nebyli chlapci?“¹⁷¹

A nakonec krásný popis pubertálních zmatků v básni Sedmiletí básníci Arthura Rimbauda. I když byla napsána již v roce 1871, je svým obsahem stále velmi aktuální.

„A matka zavřela už učení a šla
Vznešeně, šťastně dál, aniž však viděla,
v těch očích barvy lnu a pod krabatou lící
synkovu dušičku vskrytu se vzpouzející.

Poslušen každý den se potil, pilný žák.
Některé zlovyky a zvláštní kousky však
na pohled svědčily tak trochu o pokrytci.
V předsíni, stuchlou tmou a plísni tapet čpící,
rád jazyk plazíval, a s pěstmi v slabínách,
v svých očích pod víčky pak vídal zlatý prach.
Navečer rozlétly se dveře: v záři lampy
jej bylo viděti, jak ječí podél rampy
pod světlou zátokou visící ze střechy.
A v létě, uondán, bez jiné útěchy,
se chodil zavírat na záchod v stínu lípy:
tam v klidu přemýšlel a roztahoval chřípí (...)“¹⁷²

¹⁶⁹ NEZBEDA, *Život není experiment*. In *Respekt* 12/2011, 62

¹⁷⁰ PAOLINI, *Eragon*, 345 (volný překlad Š. Syrovátková)

¹⁷¹ PRATCHETT, *Národ*, 116

¹⁷² RIMBAUD, *Výbor*, 69 (překlad Svatopluk Kadlec)

2.2. Cíl duchovní obnovy pro mládež

2.2.1. Společenský kontext

Stanovení obecného cíle duchovní obnovy pro mládež musí předcházet reflektování vlivů vnějšího prostředí. Nejvýznamnějším vnějším vlivem je prostý fakt, že se současný život odehrává v kulisách *postmoderny*.¹⁷³ Postmoderními znaky s nejvýraznějším vlivem na pastorační práci s mládeží jsou radikální pluralismus, s ním spojená individualizace, informační exploze a důraz na výkon.

Podstatou radikálního pluralismu je přesvědčení, že existuje „*mnoho možných pohledů na skutečnost a zároveň neexistuje objektivní a pro všechny přijatelný důvod, proč by některý z nich měl být nadřazen jiným.*“¹⁷⁴ Pro cílovou skupinu to znamená, že mladí lidé mají výsadu naprosté svobody v rozhodování, tedy možnost rozhodovat se bez vnějšího nátlaku. To s sebou ovšem na druhé straně nese velkou zodpovědnost a nutnost opírat svá rozhodnutí spíše o vlastní rozum a svědomí než o sílu autority. „*Společnost, která nabízí volnost výběru, postrádá pevná kritéria, podle nichž by se mohl člověk rozhodnout. Rozhodnutí jedinců je spíše ovlivňováno uměle vytvořenými kritérii (např. reklamou), které člověka spíše matou.*“¹⁷⁵ Mezi církevními autoritami neexistuje shoda v tom, zda je tento vývoj pozitivní (ve smyslu pokory vůči pravdě a úcty vůči odlišnosti) či negativní (ve smyslu morálně negativních důsledků). Ať již dojde k příklonu k jakékoli interpretaci, pro pastorační práci s mládeží radikální pluralismus přináší nutnost „*silnějšího zaměření na konkrétního člověka: v situaci, kdy si každý jedinec vytváří svou vlastní cestu k Bohu, musí také církev hledat způsob, jak posunout svou praxi od působení na sociální vrstvy a skupiny směrem k doprovázení jednotlivce.*“¹⁷⁶

Rychlý rozvoj informačních technologií přinesl mnoho nových možností v oblasti komunikace a získávání nových informací, prakticky v přímém

¹⁷³ Postmodernismus je nový proud v současné kultuře a posléze i filozofii. Objevuje se od počátku druhé poloviny 20. století. Je tím, co hledá "druhou tvář" moderny jako dynamického, nebrzděného a většinou jednotného postupu. Klade důraz na rozmanitost a vlastní hodnoty všech kulturních útvarů. To se týká jak kultur jako takových (pro postmodernismus nemá smysl porovnávání např. evropské a kterékoli neevropské kultury a jejich hodnocení podle nějakého absolutního", tj. vlastně evropocentrického, hodnotového žebříčku), tak jednotlivých kulturních útvarů. Proto postmodernismus zdůrazňuje význam marginálního (okrajového), bojuje za práva menšin, v kultuře zrovnoprávňuje klasickou kulturu s tím, co bylo dříve pokládáno za pokleslou kulturu nebo bylo z kultury vypuzováno vůbec: s masovou kulturou, science-fiction, pop-artem, pornografií, národními rytmy, mýty i vášněmi. (HOLZBACHOVÁ, Ivana. www.phil.muni.cz).

¹⁷⁴ MARTÍNEK, *Ztracená generace*, 31

¹⁷⁵ KAPLÁNEK, *Pastorace mládeže*, 19

¹⁷⁶ KAPLÁNEK, *Pastorace mládeže*, 33

přenosu z celého světa. Negativním důsledkem rozvoje je ovšem vytváření iluzorního světa a zahlcení nadměrným množstvím informací. „*Tato neosobní informovanost často odcizuje lidi mezi sebou a vede ke zpovrchnění jejich vztahů. (...) Mladí lidé jsou sice plně ponořeni do tohoto informačního prostředí, zároveň se však brání jeho přílišnému vlivu vyhledáváním hlubokých mezilidských vztahů a silných zážitků.*“¹⁷⁷ Pro stanovení cíle duchovní obnovy (a zároveň pro přemýšlení o vhodných metodách) tento fakt přináší několik výzev – umět pracovat s moderními komunikačními technologiemi, které jsou mladé generaci blízké a skýtají nové možnosti pro názorné přiblížení tématu, počítat s možnou uzavřeností a virtuálností světa mládeže a reagovat na potřebu podpory prohlubování mezilidských vztahů.

Dalším významným vlivem postmoderní společnosti je důraz na výkon. „*Ve společnosti výkonu jsou aktivita, kreativita, výdrž a odolnost vysokými společenskými hodnotami.*“¹⁷⁸ Toto je požadavek doby, kterému se nejenom mladí lidé musí podřídit, chtějí-li se ctí dostat svým dospělým povinností. V praktickém životě se pak tento důraz na výkon projevuje rychlým až instantním způsobem života, hektickým plněním povinností, adrenalinovým způsobem trávení volného času, horečnatým podílením se na všemožných akcích. To je ovšem v přímém rozporu s kvalitami prostředí, ve kterém uzrává osobní víra člověka. Toto prostředí víry naopak vyžaduje „*trpělivost pro růst (...) předpokládající také ochotu snášet situace, v nichž křesťané vypadají jako ti, kdo trvale a beznadějně zaostávají za tempem úspěšných lidí ve světě.*“¹⁷⁹

Předchozí popisy důsledků postmoderny jsou zaměřeny spíše na její negativa. Nicméně někteří autoři věří v přínos postmoderny pro nový rozvoj náboženského prožívání, byť bude pravděpodobně v jiné než tradiční podobě.¹⁸⁰ Podle Gallanghera se „*postmoderna vyznačuje (...) novou otevřeností víře. Může vyústit v různé formy relativismu, nebo také v novou duchovní důvěru, v hledání kořenů, či dokonce ve znovunabytí*“¹⁸¹ opomíjených

¹⁷⁷ MARTÍNEK, *Ztracená generace*, 34

¹⁷⁸ LECHNER, *Pastoraltheologie*, 252, dle MARTÍNEK, *Ztracená generace*, 35

¹⁷⁹ OPATRŇÝ, *Pastorace*, 36

¹⁸⁰ REGNER, *Evangelizace v sekularizovaném světě*. In *Universum* 1/2011, 30

„*Gallagher (...) srovnává modernu a postmodernu. Zatímco moderna stála na dvou pilířích, rozvoji nové vědy a nového sebe-vědomí jednotlivce, které se projeví mimo jiné i úbytkem náboženského vědomí, v postmoderní době se náboženství znovu vrací na scénu, i když ve značně změněné podobě, spojené (...) multikulturalismem a pluralismem. Náboženská identita je dnes věcí velmi křehkou a navíc ve znamení neutuchajícího plachého hledání. Současný člověk sice prahne po spiritualitě, která by prohloubila kvalitu jeho života, ale zároveň nechce, aby příliš napínala jeho myšlení, nebo vytvářela nadměrné nároky na jeho etické jednání.*“

¹⁸¹ REGNER, *Evangelizace v sekularizovaném světě*, 30

„*sekularizace jako masivní ztráta dosavadní lidské paměti a citlivosti*“ (METZ, J. B.)

forem citlivosti.“¹⁸² Podobně S. White hovoří o postmoderní etice postavené na ctnostech citlivosti, např. „*schopnost umět naslouchat, připravenost k emocionální náklonnosti a konečně schopnosti připustit či dokonce podnit osobní zvláštnosti.*“¹⁸³ Za další důvod rozvoje zájmu o spiritualitu se považuje skutečnost, že „*duchovní dimenze, která patří k podstatě člověka, byla procesem sekularizace potlačena, a mnoho lidí proto hledá, jak ji znovu nasytit (...)* Mnozí nepřijímají spiritualitu jako ucelený systém, ale skládají si svou vlastní mozaiku z jednotlivých prvků duchovních tradic a nábídek.“¹⁸⁴ Tento vývoj „skládání vlastních mozaik“ spolu s rozvíjející se úrovní vzdělanosti mládeže a svobodou výběru obecně je důležitou výzvou pro tradiční církve a její aktivity. Jejím zájmem by mělo být, aby svou duchovní tradici a její akcenty přinášela mladým neotřelou, přitažlivou a důvěryhodnou formou jako nabídku odpovědí na otázky po smyslu života. Tato forma by měla respektovat poptávku po naslouchání, emocionální blízkosti a přijímání odlišností.

2.2.2. Obecný a specifické cíle duchovní obnovy pro mládež

Každá lidská činnost má směřovat k dosažení předem stanoveného, či aspoň tušeného cíle. Nejinak je tomu v případě vzdělávání či vedení duchovních obnov pro mládež. I když se v případě duchovní obnovy nejedná přímo o vzdělávání, jsou pro problematiku stanovení cílů využity poznatky z pedagogiky.

Nejprve je třeba poctivě říci, že v případě výchovného působení existují ohledně stanovování cílů určité rozpaky až spory v tom, „*jak cíl zformulovat, (...) a zda jej vůbec formulovat.*“¹⁸⁵ Hlavními výtkami proti formulování cílů je potlačování spontaneity žáků (Dewey),¹⁸⁶ obavy z formalismu a nedůvěra v užitečnost cílů. Z charakteristik výtek je patrné, že diskuze není o tom, zda cíl stanovovat, ale spíše o tom, jak ho stanovit, aby byl pomocníkem pro kvalitní výuku.

Pro další práci je vybrána definice cíle u Bartáka: „*Rozhodující je stanovení takového cíle, kterého je třeba skutečně dosáhnout, který je chápán jako*

„*sekularizace je především posunem v citlivosti, a není tedy krizí náboženské víry jako takové, ale spíše krizí určitých forem „věření“*“ (TAYLOR, Ch.)

¹⁸² REGNER, *Evangelizace v sekularizovaném světě*, 31

¹⁸³ BERÁNEK, *Co zbylo z postmoderny?*. In *Universum* 1/2008, 22

¹⁸⁴ MARTÍNEK, *Ztracená generace*, 114

¹⁸⁵ DITTRICH a kol., *Pedagogika*, 45

¹⁸⁶ DITTRICH a kol., *Pedagogika*, 45

„*John Dewey, který chápe výchovu jako růst, protestuje proti představě růstu a vývoje v tom smyslu, že jde i o pohyb k danému cíli. Protestuje tak proti cíli danému zvnějšku, proti hledání cílů mimo výchovu, kterou chápe jako neustálou přestavbu zkušenosti. Tento pohled však byl kritizován s tím, že ztotožňuje cíle a proces výchovy; nezbytností je určení toho, k čemu má být růst zaměřen.*“

*potřebný, žádoucí, zároveň je přiměřený možnostem a schopnostem účastníka, je dosažitelný, jasný, co možná konkrétní.*¹⁸⁷ Tato definice především doporučuje, aby byl cíl potřebný a žádoucí. Lze se tedy ptát, co či kdo je měřítkem potřeby a žádoucnosti. Odpovědí na tuto otázku je to, že cíl a jeho dosažení musí být především žádoucí a potřebný pro samotné účastníky¹⁸⁸ duchovní obnovy. Pro ně pak bude přijatelný tehdy, bude-li odpovídat jejich představám o tom, co je jim nabízeno a co od duchovní obnovy očekávají obecně – tzv. obecný cíl. Dále pak také tomu, jaká mají konkrétní specifická očekávání, resp. jaká očekávání jsou adekvátní vzhledem k jejich věku, sociálnímu statutu apod. – tzv. specifické cíle. Formulace specifických cílů také odpovídá požadavku na „*přiměřenost možnostem a schopnostem účastníka*“. Odpovědí na tuto otázku je však zároveň také to, že cíl musí být potřebný a žádoucí i z hlediska vedoucího duchovní obnovy a také z hlediska organizace (církve, farnosti apod.), kterou zastupuje.

Při stanovování obecného cíle duchovní obnovy je nejprve třeba rozumět tomu, jaké cíle mohou obecně plnit pastorační činnosti a tomu, jak těmto cílům rozumí a jak s nimi pracuje příslušná organizace (církve, *farnost*¹⁸⁹ apod.). Z nich pak je nutné, v souladu s definicí duchovní obnovy vybrat ty obecné cíle, které jsou pro duchovní obnovu a danou organizaci relevantní. Příklady definic a vybraných cílů pastorační činnosti uvádí např. Kříšťan.¹⁹⁰ Vzhledem k rozsáhlosti možných definic a cílů jsou dále uvedeny jen ty, které jsou relevantní pro duchovní obnovu (měřítkem relevantnosti je jejich adekvátnost vůči obecné definici duchovní obnovy¹⁹¹ a také osobní porozumění cílům a možnostem duchovní obnovy autorky textu). Z těchto hledisek lze za obecné cíle duchovní obnovy pro mládež považovat:

- umožnit duchovní zkušenost, výchovu k chování a myšlení přizpůsobenému biblickým mravním zásadám, začlenění do církevních společenství víry;

¹⁸⁷ BARTÁK, *Základní kniha*, 26

¹⁸⁸ Moderní vzdělávací teorie přesunují důraz na osobnost žáka a jeho potřeby, předchodí znalosti a zkušenosti. – srov. BERTRAND, *Soudobé teorie vzdělávání*, 11; KYRIACOU, *Klíčové dovednosti učitele*, 32

¹⁸⁹ Farnost je určité, natrvalo zřízené společenství křesťanů v místní církvi, svěřené pod vedení diecézního biskupa do pastorační péče faráři, jako jejímu vlastnímu pastýři (*Kodex kanonického práva*, Kán. 515 – §1, 235).

OPATRŇÝ, *Pastorační činnost*, 49

„Slovo *farnost* je synonymem pro dva výrazy – územně a úředně správní jednotka a konkrétní společenství lidí tvořících nebo lépe řečeno žijících farnost.“

¹⁹⁰ MARTÍNEK, *Praktická teologie*, 72

¹⁹¹ Viz. kapitola 1.1.3.

- pomoci lidem najít napojení na jejich vlastní nejhlubší duchovní touhy;
- uschopnit lidi vnímat sebe sama a dělat autonomní etická rozhodnutí.¹⁹²

Specifické cíle duchovní obnovy pro mládež odpovídají specifickým této věkové skupiny, tak jsou uvedeny v kapitole 2.1., respektují vnější společenské podmínky (kapitola 2.2.1.) a podporují dosahování obecného cíle duchovní obnovy. Jak již bylo uvedeno výše, specifické cíle duchovní obnovy jsou stanovovány přiměřeně možnostem a schopnostem účastníků. Měly by také rozvíjet obecný cíl ve smyslu prohlubování dovedností a osobnostních kvalit účastníků obnovy. Do jejich formulace se rovněž promítá pojetí duchovní obnovy (tedy zda je duchovní obnova vnímána úzce – zaměřená pouze na rozvoj spirituality mládeže, nebo široce – zaměřená na rozvoj celého člověka).

2.2.3. Cíl konkrétní duchovní obnovy pro mládež

Při formulaci cíle konkrétní duchovní obnovy je třeba „*respektovat požadavek konzistence, tj. propojenosti z hlediska hierarchie od konkrétního dílčího cíle až po cíle zcela obecné.*“¹⁹³ Tento cíl musí tedy přispívat k dosažení obecného cíle a zároveň specifických cílů duchovních obnov pro mládež. Ideálním postupem pro stanovení cílů konkrétní duchovní obnovy by byl zpracovaný plán duchovní obnovy ve farnosti, který by definoval obecný cíl a specifické cíle duchovní obnovy pro cílovou skupinu mládež a rozpracovával by jejich naplňování do konkrétních cílů a témat jednotlivých duchovních obnov v daném období. Pro cílovou skupinu mládež by tímto obdobím mohla být celá doba dospívání. Ideálně pak by tento plán duchovní obnovy byl součástí celkové koncepce podpory duchovního rozvoje mládeže farnosti,¹⁹⁴ která by zahrnovala i další aktivity na tomto poli. Tento postup však není v církevním prostředí příliš běžný.¹⁹⁵

Pro stanovení cíle konkrétní duchovní obnovy, které se děje do určité míry nahodile, lze využít v zásadě dvou postupů. První postup se opírá o periodicitu významných událostí liturgického roku a jejich mocné impulsy pro obnovu či rozvoj duchovního života. Takto jsou např. pořádány duchovní obnovy adventní či velikonoční. Konkrétním cílem těchto obnov pak bývá prohloubení porozumění biblické události a jejího přínosu pro rozvoj duchovního života

¹⁹² MARTÍNEK, *Praktická teologie*, 72–73

¹⁹³ DITTRICH, *Pedagogika*, 47

¹⁹⁴ Přísně hierarchicky vzato by tento plán měl vycházet z Pastoračního plánu sekce pro mládež České biskupské konference.

¹⁹⁵ Tento způsob pastoračního plánování (kooperativní pastorece) by navíc zamezil zbytečnému a neúčinnému plýtvání lidskými silami i finančními prostředky (srov. AMBROS, *Teologicky milovat církev*, 243).

účastníků. Druhý postup více reflektuje aktuální potřeby mladých věřících. Tyto potřeby jsou buď víceméně odhadovány na základě poznatků z jiné práce s mládeží (vedoucí skupinek, vyučující apod.), nebo je možné se na ně mládeže rovnou zeptat. Tento postup, který nejvíce odpovídá současným trendům a koneckonců i ustanovení kanonického práva,¹⁹⁶ však vyžaduje vytvoření platformy pro dotazování, určitou sebereflektivní vyspělost mládeže a obecně také kulturu otevřenosti a dialogu ve farnosti.

2.3. Metody práce

„Metoda znamená cestu za určitým cílem.“¹⁹⁷ V procesu vzdělávání se jedná o stanovení takových postupů a forem spolupráce s účastníky, které co nejúčinněji povedou k dosažení předem stanovených cílů. Nelze stanovit, která z metod je nejlepší. Při konkrétním výběru metody je třeba vždy zvažovat, jaké jsou „potřeby a zájmy účastníků, jejich psychologické zvláštnosti, sociální zázemí, životní zkušenosti (...).“¹⁹⁸ Pro stanovení vhodných metod je tedy nezbytně nutné mít předem stanovený cíl a dobře znát specifika cílové skupiny. A samozřejmě je také nutnou podmínkou praktická (ve smyslu osobně nejméně třikrát vyzkoušená) znalost různých metod práce. A čím větší repertoár metod, tím lépe, neboť „učitelé, kteří vyznávají jen jedinou metodu, nudí sebe i své žáky.“¹⁹⁹

Důležitým faktorem pro výběr metody je také informace o tom, jakým metodám dávají přednost sami žáci. Oblíbenost jednotlivých metod zkoumal např. M. Hebditch (1990) dotazníkovým šetřením u jedenáctiletých až osmnáctiletých žáků Gillinghamské školy v Dorsetu v jižní Anglii. Za nejoblíbenější označili žáci tyto metody – skupinovou diskuzi, divadlo, výtvarnou práci, design, pokusy, alternativy (možnost volby). Na posledních místech oblíbenosti se pak objevily metody – analyzování, teorie, slohové práce a přednášek.²⁰⁰ I když byl průzkum proveden v jiné kultuře, lze předpokládat, že česká mládež by volila příčky oblíbenosti podobně.²⁰¹

¹⁹⁶ „Křesťané mají právo sdělovat pastýřům církve své potřeby, hlavně duchovní, i svá přání.“ (Kodex kanonického práva, Kán. 212 § 2, 87)

¹⁹⁷ BARTÁK, Základní kniha, 37; HARTL, Psychologický slovník, 104

¹⁹⁸ BARTÁK, Základní kniha, 38

¹⁹⁹ PETTY, Moderní vyučování, 113

²⁰⁰ PETTY, Moderní vyučování, 111–112

²⁰¹ WILD, KAPLÁNEK, Jugend, 162

Tento předpoklad lze podpořit zjištěním společného výzkumného semináře studentů, který byl zaměřen na kritiku církevního učení z pohledu mládeže. „Ze srovnání výroků respondentů vyplývá, že mladí lidé mají velmi často problémy s postojem a výroky církevních představitelů, pokud církevní autorita předkládá křesťanské učení direktivním

Není účelem této práce podrobně popisovat veškeré možné metody využitelné při práci s mládeží. Pro specifické prostředí a nároky duchovní obnovy se jako nejvhodnější jeví zejména dva přístupy – náboženská pedagogika celistvé výchovy a bibliodrama. Náboženská pedagogika celistvé výchovy je „*katechetická metoda pocházející z německého katolického prostředí, kterou v sedmdesátých letech (dvacátého století) vytvořil mnichovský „náboženský pedagog“ Franz Kett se sestrou Esther Kaumannovou.*“²⁰² Jedná se o pedagogiku prožitkovou skrze práci se smysly, symboly a barvami. Svými principy a metodami je vhodná zejména pro práci s předškolními dětmi. Z tohoto důvodu se jí tato práce nebude dále podrobněji zabývat.

2.3.1. Co předchází metodám

Jak již bylo uvedeno výše, metoda je cestou k dosažení cíle. Dalo by se také říci, že metoda je nástrojem k vedení po cestě k dosažení cíle. Je uměním vedoucího vybrat vhodný nástroj, ve vhodný čas a pro vhodnou příležitost. Tato ilustrace je ovšem v případě výchovy a vedení lidí nedostatečná. Pro kvalitní vzdělávání je neméně důležitá osobnost vedoucího. Ani sebelepší nástroj (metoda) nezajistí cestu k cíli, nebude-li svěřena do rukou citlivého a respektujícího vedoucího. Následující text přináší několik doporučení týkajících se právě této oblasti s přihlédnutím ke specifickým nárokům na vedoucí duchovní obnovy.

Zásadní požadavek na vedoucí duchovních obnov jednoznačně vyjádřil papež Jan Pavel II. – „*lidé budou poslouchat jen takové učitele a profesory, kteří mají osobní zkušenost víry.*“²⁰³ Nestačí však jen mít tuto osobní zkušenost, je třeba ji prohlubovat a být tím, „*kdo víru žije – je vstřícný k druhým, usiluje o správnost ve svém jakkoli nedokonalém chování, hledá své chyby, neklade se za vzor, nemá patent ani na tu svou víru, protože je nedemonstrativně zbožný.*“²⁰⁴ Zároveň si vedoucí musí být neustále vědom toho, že svou osobní víru a své pochopení nesmí a z podstaty víry samé dokonce ani nemůže nikomu vnucovat, protože „*hlavním učitelem je Bůh sám.*“²⁰⁵

Vedoucí také musí být ochoten vydávat se všanc, být připraven na prověřování pevnosti svých jistot. Neboť duchovní obnovování není pouze záležitostí účastníků obnovy. Děje se totiž ve společenství, ve společném „*hledání a ztracení a nalézání. Je třeba, aby ten, kdo usiluje o otevření*

a zjednodušujícím způsobem, který je nadto spojen s nepřesvědčivými a jednostrannými argumenty (...).“

²⁰² MACHÁČKOVÁ, Využití náboženské pedagogiky, 3

²⁰³ IVANČIČ, Zůstaňte, 3

²⁰⁴ PALOUŠ, O výchově k víře dnes. In *Universum* 2/2009, 31

²⁰⁵ PALOUŠ, O výchově k víře dnes. In *Universum* 2/2009, 30

druhého, aby víra mohla k němu vejít, byl sám otevřen, aby svým vychovatelstvím se jaksi sám vychovával.“²⁰⁶

Požadavky na vedoucí vzdělávacích aktivit lze nalézt také v církevních dokumentech.²⁰⁷ Kromě výše zmíněných uvádí dále – „vyrovnanost v emoční oblasti, cit pro přiměřenou a zejména konstruktivní kritiku, vnitřní jednotu myšlení, slov a činů, schopnost navazovat a rozvíjet vztahy a dialog, konstruktivního ducha, jakož i schopnost pracovat se skupinou osob (...) cit i zkušenost s církví, pevný postoj sounáležitosti s ní, cit pro komunitu a apoštolské vědomí.“²⁰⁸ Důležité je také, aby vedoucí nežili v jakémisi uzavřeném církevním ghettu. Naopak musí být lidmi, kteří rozumějí požadavkům doby, znají skutečný život a problémy těch, kterým se věnují, a jsou „citliví vůči sociálním otázkám, kultuře i politice.“²⁰⁹

Samozřejmostí pro vedoucí duchovní obnovy by měla být přiměřenost ve výběru metod a aktivit, dobrá znalost specifik cílové skupiny a citlivý a partnerský přístup. Vedoucí musí vždy respektovat, že „dítě či žák je konkrétně svébytný, je novou a jedinečnou existencí, žijící „své“ radosti, žal, bolesti, zklamání, totiž existencí jako takovou, sice vždy o sobě a v sobě samém (...) Není objektem vychovatelského zaměstnání, ale od prvních chvil svého žití soupeřníkem.“²¹⁰

Pro úplnost je třeba ještě dodat, že nezbytnou podmínkou úspěšného vedení duchovní obnovy je kromě výše uvedených předpokladů znalost a schopnost praktické aplikace tzv. měkkých dovedností. V případě vedení duchovní obnovy se jedná zejména o dovednost účinné a efektivní komunikace²¹¹ a dovednost práce se skupinou.²¹²

2.3.2. Bibliodrama

Název bibliodrama vychází ze složení dvou řeckých termínů *bibli, on* (kniha, spis, svitek) a *drama* (jednání, divadelní hra).²¹³ Jako specifický přístup se však používá pouze při práci s Biblií. Bibliodrama je přístupem poměrně novým, neustále se dynamicky vyvíjejícím. To se odráží i ve velkém počtu různých definic, v podstatě by se dalo říci, že každý „bibliodramatik má svou vlastní

²⁰⁶ PALOUŠ, *O výchově k víře dnes*. In *Universum* 2/2009, 30

²⁰⁷ *Directorium catechisticum generale*, dokument Kongregace pro klérus. Český překlad *Uvedení do křesťanského života*.

²⁰⁸ ALBERICH, DŘÍMAL, *Katechetika*, 191–192

²⁰⁹ ALBERICH, DŘÍMAL, *Katechetika*, 192

²¹⁰ PALOUŠ, *O výchově k víře dnes*. In *Universum* 2/2009, 30

²¹¹ Více k tématu komunikace: MIKULÁŠTÍK, Milan. *Komunikační dovednosti v praxi*, Praha: Grada 2010, ISBN 978-80-247-2339-6.

²¹² Více k tématu práce se skupinou: HAWKINS, Peter, SHOHET, Robin. *Supervize v pomáhajících profesích*, Praha: Portál 2004, ISBN 80-7178-715-9.

²¹³ PRACH, *Řecko-český slovník*

definici...²¹⁴ Určité sjednocení v různých akcentech a pohledech definic přináší Evropská charta bibliodramatu: „*Bibliodrama žije jako experiment. Biblické texty a témata vstupují v kontextu současné církevně-společenské situace do vztahu se zkušenostmi a životní historii účastníků. Dochází k živému setkání mezi jednotlivcem, skupinou jako celkem a textem.*“²¹⁵ Z definice vyplývá, že hlavní pozornost bibliodramatu je zaměřena na biblický text (ten je aktualizován na současnost), skupinovou dynamiku a osobní zkušenost jednotlivce. „*Bibliodramatická práce se opírá o celého člověka s jeho minulostí, současností i budoucností, s jeho tělem i duší, s jeho emocemi i intelektem.*“²¹⁶ Hlavním cílem bibliodramatické práce je „*osobní setkání člověka s biblickým poselstvím, a to na rovině zkušenosti (...) (Primárně) jde o konfrontaci osobních zkušeností jednotlivce se zkušenostmi ostatních členů skupiny a s hodnotami uloženými v biblickém textu. Jde nejen o to příběh slyšet nebo vyložit, ale hlavně prožít, vstoupit do něj, nechat se vtáhnout do středu dění.*“²¹⁷ „*Bibliodrama je Bible v pohybu.*“²¹⁸

Bibliodrama je pro vedení duchovní obnovy přístupem více než vhodným. Svým zaměřením a cílem je naprosto identické se všemi obecnými cíli duchovní obnovy pro mládež. Pro tuto cílovou skupinu je navíc přitažlivé svým důrazem na akci, zážitek, skupinovou spolupráci, práci s emocemi a alternativními výrazovými prostředky. Neopomínají ani intelektuálněji zaměřené účastníky, kterým nabízí ucelený výklad biblického textu. Bez nadsázky je možno říci, že bibliodrama je svým širokým rejstříkem vhodné pro všechny typy dimenzí v prožívání náboženské zkušenosti (snad jen s výjimkou dimenze ideologické).²¹⁹

Pro výběr metod pro bibliodramatickou práci platí, podobně jako pro výběr metod obecně, že metody a techniky neslouží samy sobě. Jsou naopak vybírány až poté, co je stanoven cíl duchovní obnovy a téma, resp. biblický text, který bude nástrojem k dosažení cíle. Bibliodrama má přesně stanovenou

²¹⁴ PELECHOVÁ, *Co je bibliodrama*, www.bibliodrama.cz

²¹⁵ PELECHOVÁ, *Co je bibliodrama*, www.bibliodrama.cz

²¹⁶ PELECHOVÁ, *Co je bibliodrama*, www.bibliodrama.cz

²¹⁷ PELECHOVÁ, *Co je bibliodrama*, www.bibliodrama.cz

²¹⁸ GUTHAUSENOVÁ, *Bibliodrama v klášteře*. In *TT 3/1999*, 100

²¹⁹ SEDLOŇ, *Na cestě k plnosti*. In *Cesty katecheze 2/2010*, 5

Pět dimenzí prožívání náboženské zkušenosti – 1. ideologická (potřebuje a hledá jasné formulace pravd víry, co je pravda a co není, co má dělat a co ne), 2. rituální (velkou důležitost přikládá liturgické praxi, je velmi vnímavý ke smyslu jednotlivých symbolů a gest v liturgii), 3. zkušenostní (věřit znamená zakoušet), 4. intelektuální (člověk potřebuje vše pochopit a uchopit rozumem), 5. důslednostní (nemůže nečinit, co poznává jako objektivně správné).

posloupnost jednotlivých kroků, kterým pak odpovídají i vybrané techniky. Jednotlivé kroky bibliodramatické práce:

- usebrání – účastníků i vedoucího, tj. dosažení stavu, kdy je člověk sám v sobě zcela přítomen, je zakotven v sobě a v přítomné chvíli;
- rozehrívací fáze, stmelování skupiny;
- práce s textem (s využitím různých metod a aktivit);
- závěrečná dramatizace (nemusí být vždy, byť při bibliodramatu má své opodstatněné místo);
- závěrečná reflexe.²²⁰

Duchovní obnova je většinou kombinací několika možných přístupů k práci s biblickým tématem a skupinou. Není tedy téměř možné bezvýtku dodržet výše uvedené kroky bibliodramatické práce. Nicméně lze velmi doporučit zařazení metod rozehrívací fáze a stmelování skupiny na úvod duchovní obnovy, fázi usebrání na začátek každého bloku aktivit a závěrečnou reflexi po jeho skončení.

Bibliodrama je charakteristické širokou škálou používaných metod a technik. Při výběru techniky je důležité mít vždy na zřeteli, čemu má metoda či technika účastníka „naučit“, co si má jejím prostřednictvím zažít. Následuje pouze schematický výčet metod (a příslušných technik) členěný podle použitých médií.²²¹ Podrobnější popis vybraných technik a jejich použití je uveden v kapitole 3.

Metody využívající tělo jako prostředek komunikace

- techniky umožňující vnímání vlastního těla (umožňují zakotvení v sobě a přítomné chvíli) – tělesné zakotvení, masáž, rozcvičení, práce s dechem;
- kontaktní metody (využívají kontakt s druhými, podporují stmelování skupiny) – zdravení, zrcadlení, vzájemný dotyk;
- akční metody (zaměřené na akci a pohyb, vhodné pro stmelování skupiny či odreagování napětí ve skupině) – chůze a „osahávání prostoru“, hra na babu, tanec;
- pohybově výrazové metody (tělo jako prostředek pro vyjádření určitého obsahu, tématu) – gesta, sochy, sousoší, pantomima, viněta.

²²⁰ PELECHOVÁ, *Používané metody a techniky*, www.bibliodrama.cz

²²¹ Detailní popis jednotlivých technik: PELECHOVÁ, *Používané metody a techniky*, www.bibliodrama.cz

Metody využívající obraz jako prostředek komunikace

- imaginativní techniky (využívají sílu vnitřních obrazů a vnitřní představivosti);
- výtvarné techniky – kreslení, malování, koláž, práce s hlínou, práce s objekty a předměty z přírody, výroba artefaktů;
- techniky využívající hotových výtvarných děl.

Metody využívající zvuk jako prostředek komunikace

- hlasové techniky (hlas jako nástroj sebesdělování a komunikace s druhými) – neartikulovaná řeč, nápodoba zvuků z okolí, používání jedné slabiky, technika společného hlasu;
- hudební techniky (hudba na rovině pasivní – poslech, i na rovině aktivní – vlastní hudební produkce nebo zpěv).

Metody využívající slovo jako prostředek komunikace

- techniky pracující s jednotlivými slovy (zaostření na detail, objevování nových významů) – asociace, mentální mapa, metoda tří, resp. čtyř rohů;
- verbální techniky (hlavním komunikačním prostředkem je řeč, technika používaná zejména při reflexi) – interview s biblickou postavou, hra na všemohoucího, vnitřní hlas;
- verbální techniky s textem (skupinový výklad textu) – skupinový rozbor biblického textu, viageze;
- písemné techniky – tvorba vlastních textů různých forem.

Metody využívající roli²²² jako prostředek komunikace

- scénky (krátké dramatické ztvárnění zadaného textu, pomáhá otevřít text nebo téma z různých perspektiv);
- dramatizace textu (vrchol společné práce, zařazuje se až po provedených přípravách, důležitou podmínkou je dostatečně svobodný prostor pro kreativitu);
- aktualizace (dramatizace biblického textu převedeného do současnosti).

²²² Metoda hraní rolí je propracovaně používána jako prostředek učení v dramatické výchově. Tématika je velmi obsírně a systematicky popsána zejména v publikacích Josefa Valenty. Např. VALENTA, Josef. *Metody a techniky dramatické výchovy*, Praha: Agentura STROM 1998, ISBN 80-86106-02-2.

3. Duchovní obnova pro mládež – příklad z praxe

Obsahem závěrečné kapitoly práce je popis konkrétní duchovní obnovy pro mládež ve věku 13–15 let. Tato duchovní obnova proběhla v prosinci roku 2010 na faře v Jesenicích u Blatna a zúčastnilo se jí celkem 25 mladých lidí.²²³ Popis realizace duchovní obnovy je strukturován tak, aby odpovídal zásadám a poznatkům vyplývajícím z předchozích částí bakalářské práce.

3.1. Cíle a téma duchovní obnovy pro mládež

3.1.1. Obecná východiska

Duchovní obnova pro mládež byla připravována v rámci farnosti Plzeň – Severní předměstí. Tato farnost je specifická svým historickým vývojem, který se započal před 15 lety příchodem řeholního společenství Českomoravské provincie sv. Václava Řádu menších bratří (františkánů) – OFM. Tomuto řádu byla také nově vznikající farnost svěřena biskupem plzeňským do společné duchovní správy. Specifikem farnosti je poměrně nízký věkový průměr jejích členů (cca 34 let) a výrazné zaměření na práci s dětmi a mládeží.²²⁴

I přesto, že je ve farnosti zavedena tradice pořádání duchovních obnov pro mládež,²²⁵ nemá farnost zpracovány žádné metodické postupy a plány pro jejich vedení. Pro práci s mládeží jsou využívány dlouhodobé zkušenosti pracovníků farnosti a také osobní znalost členů cílové skupiny. Významným pozitivem pro práci s mládeží je vytvořené svobodné prostředí v celé farnosti, navázaný osobní dialog, citlivost na problematiku dětí a mládeže a velká důvěra ke kněžím, jimž je farnost svěřena do duchovní správy. Farnost navíc zajišťuje činnost skautského oddílu, jehož aktivit se účastní převážná část „farní“ mládeže. I to přispívá k dobré vzájemné znalosti a důvěře mezi kněžími a mládeží.

Při stanovování konkrétního cíle duchovní obnovy se tedy v první řadě vychází ze znalosti problematiky a konkrétně identifikovaných potřeb mladých

²²³ Jednalo se o mládež ze tří farností – dvou plzeňských (z toho jedna domovská „františkánská“) a rokycanské.

²²⁴ Toto zaměření má své historické opodstatnění jako kontinuální pokračování modelu zakladatelů farnosti. Jejich základní vizí bylo zaměření se na „mládež, která přivede další mládež a děti, které přivedou své rodiče“. Následná dominantní a systémová péče o formování a rozvoj mládeže měla za cíl zajistit mladé farnosti příliv nových členů a životaschopnost využitím dovedností a schopností laiků – vedoucích práce s dětmi a mládeží.

²²⁵ Duchovní obnovy jsou pořádány jako víkendové min. dvakrát ročně, vždy odděleně pro tři věkové kategorie (dětí do 13 let věku, mladší mládež 13–15 let, starší mládež nad 15 let). Duchovní obnovy jsou vedeny knězem a na jejich přípravě a vedení se podílejí i laici – členové farnosti.

lidí farnosti. Hlavním zdrojem informací pro stanovení konkrétního cíle konkrétní duchovní obnovy jsou pracovníci, kteří přicházejí do kontaktu s dětmi a mladými lidmi jako vedoucí jednotlivých průběžných aktivit (např. vedou dětská spolča, přípravy na svátosti, skaut), dále pak také rodiče dětí a kněží.

Ve farnosti existuje nepsaná shoda o pojetí duchovní obnovy ve smyslu širšího vymezení. Podle něho má duchovní obnova přispívat k rozvoji člověka ve všech dimenzích. S ohledem na tuto skutečnost jsou také voleny vhodné aktivity duchovní obnovy, které vyrovnaně podporují rozvoj mládeže v oblasti biologické (pohybové aktivity), sociální (aktivity zaměřené na podporu prohlubování společenství), psychologické (zejména aktivity týkající se práce s etickými dilematy) a spirituální (prožitkové aktivity vycházející z biblických příběhů, společné modlitby, svátost smíření, mše svatá). Toto vymezení je zároveň určující při stanovování rámcového harmonogramu činností, při kterém se dbá na vyvážený poměr aktivit.

Také o obecném cíli duchovní obnovy pro mládež existuje sdílené porozumění. Duchovní obnova má zejména přispívat k prohlubování duchovní zkušenosti, k osvojování biblických mravních zásad, identifikaci osobního povolání, zvýšení citlivosti k potřebám svým i ostatních, začlenění do společenství a přípravě na kvalitní prožívání duchovních obnov pro dospělé.²²⁶

3.1.2. Konkrétní cíl, záměr a použité metody

Cíl popisované duchovní obnovy vycházel z informací a prožitků specifického postavení věřící mládeže. Mladí lidé ve farnosti reflektovali určitou nespokojenost se svým „místem ve světě“, kladli otázky po smyslu účelnosti biblických mravních zásad a vyjadřovali určitou nekonformitu při jejich dodržování. Jinými slovy – ptali se na to, co vlastně mají z toho, že jsou věřící, když jejich vrstevníci zažívají poměrně vzrušující životy bez omezování a bez zjevných negativních dopadů. Na základě těchto informací byl stanoven cíl duchovní obnovy – podpora synovství, Boží blízkost a láska k vlastním dětem.

Záměrem duchovní obnovy vycházející z biblického příběhu „marnotratného syna“²²⁷ bylo posílení identity mládeže jako milovaných Božích synů a dcer, práce s prožitkem přínosů a negativ životní situace obou synů a jejich aplikace na konkrétní život účastníků obnovy. Ve valné většině

²²⁶ Duchovní obnovy pro dospělé jsou daleko méně zaměřeny na dynamické aktivity, bibliodramatické prožívání. Jsou vedeny většinou v tichu, hlavním důrazem je zaměřenost na osobní prožívání, soustředěné přemítání o tématu, sebereflexe témat a zvyšování citlivosti ke slyšení.

²²⁷ Lk 15,11-32, *Bible*, 105

byly používány metody bibliodramatické práce – víceméně ve škále popsané v kapitole 2.3.2.

3.2. Popis duchovní obnovy pro mládež

3.2.1. Harmonogram

Duchovní obnova byla koncipována jako víkendová, stěžejní část programu se odehrávala v pátek večer, celou sobotu a nedělní dopoledne. Program byl členěn do jednotlivých bloků oddělovaných přestávkami. Jednotlivé bloky trvaly vždy přibližně 60 minut. Každý blok byl zahájen společným zpěvem, krátkou modlitbou, ztišením a představením programu a cíle bloku.

Pátek

20,00 – 20,50	úvod, seznámení, pravidla, očekávání
20,50 – 21,30	seznámení s příběhem I

Sobota – dopolední program

9,15 – 10,15	seznámení s příběhem II
10,30 – 11,30	starší syn I
11,45 – 12,15	starší syn II

Sobota – odpolední program

13,30 – 15,00	mladší syn I
15,30 – 16,30	mladší syn II
16,45 – 18,00	pohybové aktivity (zároveň prostor pro svátost smíření)

Sobota – večerní program

20,00 – 21,30	společná modlitba
21,30 – 23,00	agapé

Neděle

9,00 – 9,45	závěrečné zhodnocení duchovní obnovy
10,00	společná mše svatá

3.2.2. Popis jednotlivých aktivit

Na přípravě a konkrétním vedení se podílelo celkem šest lidí, z toho dva lidé zajišťovali technické zázemí (vytápění studených místností fary, vaření), jeden člověk se staral o hudební doprovod k jednotlivým aktivitám a zejména pak k uvedení do modliteb, zbývající tři lidé se střídali v přímém vedení jednotlivých aktivit (či na jejich vedení spolupracovali). Činnosti byly voleny s ohledem na pestrost, různorodost, akci, motivaci k zapojení a spolupráci

(práce individuální, v malých skupinkách i v celé skupině), s ohledem na věk účastníků. Hlavními principy vedení aktivit byla přesnost zadání, ověřování pochopení zadání, vytváření a podpora bezpečí (ochrana před zesměšňováním a nejistotou), ale také výzva k určitému nebezpečí a odvaze k vystoupení ze zaběhnutých hranic. Vzhledem k poměrně velké skupině bylo také bedlivě promyšleno, jakým způsobem podpořit udržení pozornosti při skupinových aktivitách.

Úvod, seznámení, pravidla, očekávání

- Cíl:** Představit záměr, program a pravidla setkání, seznámit vzájemně účastníky a vedoucí duchovní obnovy.
- Metoda:** tzv. provázková²²⁸
- Postup:** Po skončení diskuze ve vytvořených dvojicích proběhlo sdělení získaných odpovědí celé skupině, každý účastník představoval svého „provázkového“ partnera. Očekávání jednotlivých účastníků byla upřesňována dotazováním moderátora aktivity a zapisována na flipchartový papír. Celý seznam byl pak moderátorem vyhodnocen z hlediska splnitelnosti očekávání.²²⁹
- Výstup:** sdílené informace o účastnících (jména, záliby, očekávání), seznam pravidel, seznam očekávání

Seznámení s příběhem I

- Cíl:** Představit účastníkům vybraný biblický text jako celek a umožnit jim vstoupit do něj jejich vlastními „dveřmi“.
- Metoda:** metoda využívající tělo jako prostředek komunikace – sochy
- Postup:** Vedoucí aktivity nejprve pomalu a výrazně přečetl vybraný biblický text²³⁰ – skupina měla za úkol pouze pozorně textu

²²⁸ Tato metoda spočívá v tom, že je vytvořen obrazec z nastříhaných provázků (počet provázků odpovídá polovině účastníků). Každý účastník uchopí libovolný konec provázku a na jeho druhém konci nalezne partnera pro diskuzi. V tomto případě bylo úkolem účastníků zjistit jméno partnera v diskuzi, nějakou zajímavost z jeho života a také jeho očekávání od duchovní obnovy. Tato aktivita má zároveň tzv. ledoborcový účinek – láme počáteční bariéry a ostych ve skupině.

²²⁹ Tato aktivita je velmi důležitá k umožnění převzetí zodpovědnosti účastníků za spolupodílení se na aktivitách duchovní obnovy. Zároveň slouží k eliminaci nesplnitelných očekávání (tzn. citlivě se vyloučí tak očekávání, která nemůže duchovní obnova ze své podstaty naplnit). Seznam očekávání také později slouží jako podklad pro závěrečné vyhodnocení duchovní obnovy (hodnotí se, zda a do jaké míry byla očekávání naplněna). Účastníci této duchovní obnovy očekávali např. – prohloubení porozumění Bohu, legraci, poznání něčeho nového, zážitky s kamarády...

²³⁰ Řekl také: „Jeden člověk měl dva syny. Ten mladší řekl otci: „Otče, dej mi díl majetku, který na mne připadá.“ On jim rozdělil své jmění. Po nemnoha dnech mladší syn všechno zpeněžil, odešel do daleké země a tam rozmařilým životem svůj majetek rozházel. A když už

naslouchat. Před druhým čtením byli účastníci vyzváni, aby si z příběhu vybrali nějakou postavu, zvíře, místo či věc a při čtení příběhu zaujali kdekoli v místnosti polohu, která bude jejich výběr znázorňovat.

Aktivita dále pokračovala formou „nákupu jednotlivých soch“. Jeden z vedoucích aktivity byl prodavač v galerii krásných soch, druhý vedoucí byl zákazník a sochy si vybíral na základě rozhovoru s nimi.²³¹ Tato forma rozhovoru byla zvolena pro udržení poměrně dlouhé pozornosti celé skupiny.²³² „Nakoupené sochy“ byly spojovány do skupin podle logického klíče (nejčastěji tak, že v jedné skupině byli účastníci představující stejnou postavu).

Výstup: seznámení se s textem, uchopení textu přes vlastní prožití a pohled, prohloubení vzájemného poznání účastníků,

všechno utratil, nastal v té zemi veliký hlad a on začal mít nouzi. Šel a uchytil se u jednoho občana té země; ten ho poslal na pole pást vepře. A byl by si chtěl naplnit žaludek slupkami, které žrali vepři. Ale ani ty nedostával. Tu šel do sebe a řekl: „Jak mnoho nádeníků u mého otce má chleba nazbyt, a já tu hynu hladem! Vstanu, půjdu k svému otci a řeknu mu: Otče, zhřešil jsem proti nebi i vůči tobě. Nejsem už hoden nazývat se tvým synem přijmi mne jako jednoho ze svých nádeníků.“ I vstal a šel k svému otci. Když ještě byl daleko, otec ho spatřil a hnusit běžel k němu, objal ho a políbil. Syn mu řekl: „Otče, zhřešil jsem proti nebi i vůči tobě. Nejsem už hoden nazývat se tvým synem.“ Ale otec rozkázal svým služebníkům: „Přineste ihned nejlepší oděv a oblečte ho; dejte mu na ruku prsten a obuv na nohy. Přiveďte vykrmené tele, zabijte je, hodujme a budme veselí, protože tento můj syn byl mrtev, a zase žije, ztratil se, a je nalezen.“ I začali se veselit. Starší syn byl právě na poli. Když se vracel a byl už blízko domu, uslyšel hudbu a tanec. Zavolal si jednoho ze služebníků a ptal se ho, co to má znamenat. On mu odpověděl: „Vrátil se tvůj bratr, a tvůj otec dal zabít vykrmené tele, že ho zase má doma živého a zdravého.“ I rozhněval se a nechtěl jít dovnitř. Otec vyšel a domlouval mu. Ale on odpověděl: „Tolik let už ti sloužím a nikdy jsem neporušil žádný tvůj příkaz; a mně jsi nikdy nedal ani kůzle, abych se poveselil se svými přáteli. Ale když přišel tenhle tvůj syn, který s děvkami prohýřil tvé jmění, dal jsi pro něho zabít vykrmené tele.“ On mu řekl: „Synu, ty jsi stále se mnou a všechno, co mám, je tvé. Ale máme proč se veselit a radovat, poněvadž tento tvůj bratr byl mrtev, a zase žije, ztratil se, a je nalezen.“ (Lk 15,11-32, Bible, 105)

²³¹ Tato aktivita sledovala v zásadě tři cíle – uvedení do příběhu, každý účastník popisem svého výběru a na základě vhodně volených otevřených otázek vedoucích mohl ostatním přiblížit to, co ho na příběhu zaujalo. Druhým cílem bylo povzbudit účastníky a oceňovat je – tohoto bylo opět dosahováno vhodnými formulacemi ze strany vedoucích – tím, že se oceňovali vlastně kvality soch (např. „všimněte si prosím toho vzácného propracování detailů ve sladění oblečení a šperků“), bylo toto oceňování zároveň příjemné i bezpečné. Třetím cílem aktivity bylo účastníky rozdělit do skupinek pro další aktivitu.

²³² Klíčovým předpokladem úspěšnosti aktivity je dobrá znalost komunikačních dovedností (zejména otevřené otázky, parafráze, shrnování a oceňování), určitá komunikační pohotovost, schopnost rychle reagovat na podněty a udržení kontaktu s konkrétní „sochou“ a zároveň s celou skupinou.

povzbuzení a oceňování účastníků, odlehčení a podpora atmosféry důvěry ve skupině

Seznámení s příběhem II

- Cíl:** Představit účastníkům vybraný biblický text jako celek a umožnit jim jeho uchopení v jakkoli zvoleném současném kontextu, podpora soudržnosti skupiny.
- Metoda:** práce ve skupinách, metoda využívající roli jako prostředek komunikace - scénky
- Postup:** Na začátku aktivity byl znovu přečten celý biblický příběh. Účastníci pak měli za úkol stát se režiséry filmu natočeného na námět tohoto příběhu. Jejich úkolem bylo ve skupinách připravit upoutávku²³³ na tento film a představit ji odborné komisi (složené z vedoucích obnovy) a odbornému publiku (další účastníci obnovy) mezinárodního filmového festivalu. Jeden z vedoucích pak představoval televizního reportéra a formou rozhovoru s jednotlivými aktéry se doptával na význam příběhu a zjišťoval další informace o pojetí příběhu skupinou.²³⁴
- Výstup:** příběh prožitý a prodiskutovaný ve skupině, nové pohledy na příběh, příběh přenesený do kontextu současné doby, podpora vzájemné spolupráce a porozumění ve skupině

Starší syn I

- Cíl:** Uvědomit si a prožít situaci staršího syna, jeho prožívání, emoce, myšlenky.
- Metoda:** metoda využívající obraz jako prostředek komunikace – využití hotového výtvarného díla
metoda využívající slovo jako prostředek komunikace – vnitřní hlas
- Postup:** Aktivita byla uvedena představením reprodukce Rembrandtova obrazu *Návrat ztraceného syna*. Účastníci byli seznámeni s historií vzniku obrazu a byli vyzváni k jeho podrobnému prohlédnutí. Poté bylo formou losu vybráno šest účastníků, kteří byli požádáni, aby podle předlohy reprodukce vytvořili živý

²³³ Účastníci si mohli zvolit jakýkoli žánr filmu, jediné omezení bylo v tom, že upoutávka nesměla trvat déle než 5 minut a bylo možno použít pouze pět klíčových slov pro prezentaci. Cílem toho bylo umožnit účastníkům nahlížet příběh v kontextu současné době a v jakémkoli žánru (komedie, tragédie, drama, sci-fi atd.) – záměrem bylo podpořit vnímání příběhu nově, bez zatížení tím, jak je příběh tradičně v církvi interpretován.

²³⁴ I pro tuto aktivitu je klíčová znalost komunikačních dovedností.

obraz. Ostatní účastníci si pak měli možnost prohlédnout živý obraz ze všech úhlů a výšek.²³⁵

V další části aktivity byla pozornost účastníků zaměřena na prožitky staršího syna. Úkolem účastníků bylo formou volného brainstormingu vyslovovat myšlenky, které se honí staršímu synovi hlavou.²³⁶ Jeden z vedoucích vždy vyslovenou myšlenku doslova zopakoval a zapsal na flipchartový papír.

Výstup: prožití vnitřního světa staršího syna, písemný seznam prožitků

Starší syn II

Cíl: Převést poznatky z minulé aktivity do vlastního života.

Metoda: metoda využívající slovo jako prostředek komunikace – tvorba vlastního textu

práce se vzniklým textem ve skupinkách

Postup: Aktivita začala vyzváním účastníků k pohodlnému usazení a zavření očí. Potom byli požádáni, aby se snažili vcítit do pocitů a prožitků člověka charakterizovaného dále čtenými myšlenkami. Následovalo pomalé a důrazné předčítání seznamu myšlenek staršího syna z předchozí aktivity. Další částí aktivity bylo formou skupinového brainstormingu popsat pocity a charakteristiku „staršího syna“, v tuto chvíli již jako současného člověka. Jednotlivé náměty byly opět zaznamenávány na flipchartový papír.

V další části aktivity byli účastníci vyzváni k práci s vlastními prožitky a emocemi.²³⁷ Byli vybídnuti k tomu, aby v případě, že zažívají některé ze zachycených pocitů, zapsali toto na rozdané papíry a ty pak diskrétně (tj. bez zveřejňování jejich obsahu) vhodili do připravené nádoby.²³⁸

²³⁵ Prohlížení obrazu ze všech koutů místnosti, vleže na zemi, ve stoje, ve stoje na židli apod.

²³⁶ Tato aktivita je podpořena fyzickou přítomností staršího syna ztvárněného jedním z účastníků a také obrazem. Další podporou je zapojování vedoucích, kteří říkají své interpretace myšlenek staršího syna (většinou v momentě, kdy vážne aktivita skupiny, nebo jsou podávány návrhy jdoucí jiným směrem). Vstupy vedoucích musí být nenásilné a vycházet z osobního prožitku aktivity.

²³⁷ Tato část aktivity byla koncipována na základě předpokladu, že alespoň někteří účastníci zažívají podobné pocity jako starší syn („mladší může všechno a já nic“, „jsem na všechny naštvaný, že si všímají jen toho mladšího,“ „je mi to líto,“ apod.). Tento předpoklad se ukázal jako správný.

²³⁸ Účastníkům bylo předem sděleno, že nádoba slouží jako sběrač jejich těžkostí a nepříjemně prožívaných pocitů a že její obsah (a tedy jejich obtíže a těžkosti) budou položeny na oltář během nedělní mše svaté a dány k proměnění. Tato aktivita tedy počítá s křesťanským porozuměním uzdravující Boží moci.

Další část aktivity byla zaměřena na praktické řešení. Účastníci byli vyzváni, aby si představili, že se jim někdo (kamarád, kamarádka, sourozenec) svěřil se svými pochybnostmi a negativně prožívanými pocity (stále byl držen kontext prožitků staršího bratra). Každý z účastníků měl za úkol navrhnout, jak by takovému člověku pomohl. Po přečtení návrhů byli účastníci rozděleni tématicky do čtyř skupin a následovala diskuze ve skupinkách (vždy moderovaná jedním z vedoucích) zaměřená na hlubší uchopení řešení.²³⁹ Na závěr každá skupinka představila svůj návrh řešení ostatním.

Výstup: zpracované prožitky a emoce staršího bratra, jejich zvnitřnění účastníky, odevzdání vlastních negativních emocí a prožitků, návrhy konkrétních řešení

Mladší syn I

Cíl: Zprostředkovat zážitek, že svobodné rozhodování a volba vlastní cesty má také svá negativa. Nechat účastníkům zažít rozdíl mezi odmítnutím a přijetím.

Metoda: individuální cesta „do neznáma“

Postup: Nejprve byla všem účastníkům přečtena část příběhu týkající se mladšího syna. Pak každý z účastníků dostal buzolu a určený azimut, podle kterého měl jít po dobu 45 minut. Po uplynutí této doby se měli účastníci dále řídit pokyny, které obdrželi „na startu“ v zalepené obálce.²⁴⁰ Po zažití nepřijetí v restauraci se všichni účastníci vrátili na faru, kde je čekal „jejich“ farář s drobnými dárky, vlídným přijetím a připravenou hostinou na uvítanou.²⁴¹

Výstup: zážitek samostatné cesty do neznámá, nepřijetí a přijetí

²³⁹ Při této aktivitě bylo velmi obohacující, že se účastníci nespokojili s povrchními návody řešení typu „svěř se někomu (či Někomu) a ono se to vyřeší,“ ale velmi poctivě hledali opravdu fungující a promyšlené postupy.

²⁴⁰ V obálce byl pokyn, že se mají nejrychlejší cestou vrátit k místní restauraci, kde je pro ně zajištěno občerstvení. S obsluhou restaurace však bylo předem domluveno, že má každého účastníka poměrně nevybíravě a agresivně z restaurace vyhodit. Záměrem bylo zprostředkovat účastníkům zážitky mladšího bratra při jeho nepřijetí ve světě. Pobyt venku také umožnil odpočinutí si od práce vevnitř a regeneraci sil.

²⁴¹ Při této aktivitě bylo záměrem zprostředkovat zažití rozdílného přijetí, bezpečí přijímající náruče. Vedlejším efektem bylo elegantní spojení hostiny s odpolední svačinou, která tak nenarušovala rozběhnutý program. Hostina zároveň poskytla prostor a čas ke sdílení zážitků z cesty.

Mladší syn II

- Cíl:** Reflektovat zážitky z vlastní cesty, spojit je s biblickým příběhem mladšího syna.
- Metoda:** metoda využívající slovo jako prostředek komunikace – viageze
metoda využívající obraz jako prostředek komunikace – kreslení
- Postup:** Na úvod aktivity byla znovu přečtena část příběhu týkající se mladšího syna. Při druhém pomalém čtení se měli účastníci soustředit na slovesa popisující děj a vybrat jedno, které je nejvíce oslovilo. Toto sloveso pak každý zapsal na papír. V další části z nich všichni společně sestavili „cestu mladšího syna“. Samostatně si pak vytvořenou cestu procházeli a jejich úkolem bylo uvědomovat si každý krok. Po pozvolném procházení se každý z účastníků zastavil u slovesa, které ho nejvíce oslovilo. Tím se také rozdělili do menších skupin. V závěrečné části aktivity měla každá skupina za úkol nakreslit společně obraz, který by vystihl jejich porozumění vybranému slovesu a zároveň nějak vyjádřil i dojem z ušlé cesty. Na závěr pak proběhla vernisáž obrazů. Každý si prohlížel vystavené obrazy samostatně, mohl se libovolně dotazovat ostatních na jejich smysl a vyznění. Po ukončení vernisáže si mohli účastníci měl vybrat část nějakého díla „na památku“.²⁴²
- Výstup:** prožitek cesty, ukončení programu

Pohybové aktivity

Pohybové aktivity spočívaly ve volném programu na sněhu – jízdy na saních a pytlích. Byly zařazeny jako určitá kompenzace celodenního soustředění se na duševní práci, jako prostředek uvolnění a jiného neformálního spoluprožívání ve skupině.

Společná modlitba

Společná modlitba je jednou z nejmocnějších částí duchovní obnovy. Účastníci sedí v kruhu, v místnosti, která je vhodně vyzdobená a osvětlená rozmístěnými svíčkami. Začíná se zpěvem vybraných písní a hlasitými modlitbami.²⁴³ Po společné modlitbě jsou účastníci vyzváni ke vzájemným (soukromým) modlitbám. Ty probíhají tak, že se všichni volně procházejí místností a obrazejí se s prosbou o modlitbu na kohokoli ze skupiny podle své volby. Následuje modlitba ve dvojici, většinou bez hlasitě pronášených slov.

²⁴² Konkrétně to probíhalo tak, že si každý odstříhl vybranou část obrazu.

²⁴³ Písně a téma modliteb jsou předem připraveny vedoucím chval tak, aby se vztahovaly k tématu, atmosféře či prožitkům skupiny. Není vždy nutné využít připravené modlitby. Většinou se spontánně rozvine modlitba účastníků.

Do modliteb jsou rovnocenně zapojeni všichni účastníci i vedoucí, kromě toho, kdo zajišťuje po celou dobu hudební doprovod.

Délka společných modliteb není předem plánovaná, ukončení záleží na odhadu vedoucího aktivity podle intenzity atmosféry apod.

Agapé

Sobotní večerní agapé je tradiční součástí každé duchovní obnovy pro mládež. Jedná se o volný program doprovázený hojným pohoštěním. Jeho záměrem je podporovat vytvářející se společenství mladých lidí a také umožnit „oddych od struktury“ a prostor pro neformální vlastní zábavu. Vedoucí v podstatě pouze připraví pohoštění, vše další se již odehrává v režii účastníků.

Závěrečné zhodnocení duchovní obnovy

Cíl: Zhodnotit celý průběh duchovní obnovy, ověřit dosažení stanovených očekávání, získat zpětnou vazbu od účastníků i od vedoucích.

Metoda: řízená diskuze ve skupině, neverbální vyjádření

Postup: Nejprve proběhlo připomenutí si jednotlivých aktivit.²⁴⁴ Poté byli účastníci vyzváni, aby si přečetli seznam očekávání a zhodnotili si, zda bylo to jejich naplněno. Pro vizualizaci spokojenosti s naplněním očekávání byla využito neverbální prostorové vyjádření.²⁴⁵

Poté ještě následovalo slovní hodnocení duchovní obnovy – každý z účastníků uvedl, co se mu nejvíce líbilo, co pro něho bylo přínosem a co by chtěl příště jinak.²⁴⁶

3.2.3. Zhodnocení duchovní obnovy pro mládež

Uskutečněná duchovní obnova pro mládež v prosinci 2010 potvrdila předpoklad, že znalost cílové skupiny (obecně i konkrétně), definovaný cíl a vhodně zvolené metody jsou základem její úspěšné realizace. To bylo potvrzeno i samotnými účastníky obnovy. A to nejen jejich závěrečným hodnocením, ale hlavně jejich aktivním a nadšeným zapojováním se do všech

²⁴⁴ Toto probíhalo dotazováním se na to, co se odehrávalo jednotlivé dny, jaká byla témata, jaké aktivity, co se při nich dělo. Tento způsob rekapitulace umožňuje účastníkům zrychlené připomenutí si významných bodů programu a zorientování se v čase a zážitcích.

²⁴⁵ Ti, jejichž očekávání nebyla naplněna si měli zůstat sedět. Ti, jejichž naplnění byla jakžtakž splněna se měli postavit a ti, jejichž očekávání byla splněna a ještě něco navíc, měli zvednout ruku. Bylo krásným zakončením duchovní obnovy vidět doslova les zvednutých rukou.

²⁴⁶ Nejkladněji hodnocená byla společná modlitba. Dále účastníci vyzdvihovali pevně strukturovaný program, zacílenost a pestrost aktivit, možnost konkrétního převedení poznatků do života, legraci ve skupině, sáňkování.

nabídnutých činností. Celou duchovní obnovu provázela atmosféra spolupráce, podpory a respektu jednoho k druhému.

Skupina se řídila předem stanovenými a odsouhlasenými pravidly, nebylo nutné řešit žádné nenadálé situace. Při aktivitách náročných na pozornost celé skupiny (např. při reflexi jednotlivých aktivit) se jako výborným prostředkem ukázalo používání dřevěné figurky – ta kolovala spolu s předávaným slovem. Účastníci pak respektovali, že mluví pouze ten, kdo drží dřevěnou figurku.

Úspěch obnovy byl také podpořen vhodným střídáním jednotlivých aktivit a bedlivým reflektováním nálady skupiny a jejího naladění na program. V případě únavy skupiny z příliš dlouhé a namáhavé duševní práce byl ihned zařazen²⁴⁷ odpočinkový program. Tento způsob okamžitého reagování na náladu ve skupině a přizpůsobení programu aktuálním potřebám účastníků vyžaduje od vedoucích porozumění dění ve skupině a dobrou znalost dalších možných technik a metod práce a také schopnost flexibility.

Za klíčové pro úspěch obnovy však autorka považuje to, že mladí účastníci byli předem motivováni, na obnovu se těšili a měli poměrně přesně ujasněno, co od ní očekávají.²⁴⁸ Právě proto se ochotně zapojovali, k aktivitám přistupovali zodpovědně, s touhou z nich opravdu vytěžit maximum. Snad k tomu přispělo i to, že aktivity byly předem podrobně promyšleny a byly představovány srozumitelně a s jasným zadáním. Účastníci tak v každém okamžiku věděli, v jaké části biblického příběhu se pohybují, co je zadáním a cílem, co přesně mají dělat, na co se soustředit. Také bylo postupováno cestou od konkrétního zadání, přes abstraktní vyjádření (zpracování), ke konkrétní aplikaci do života účastníků. Důraz při používaných metodách byl kladen na podporu vlastního vidění a ztvárnění příběhu účastníky tak, aby opravdu měli „*možnost uchopit víru jako záležitost vlastního přesvědčení, mít v ní vlastní poklad.*“²⁴⁹

Pro úplnost je třeba dodat, že snad největším zážitkem a obohacením byla duchovní obnova pro její vedoucí. Umožnila jim prožít velmi intenzivní, radostný a na prožitky bohatý víkend se skupinou mladých lidí, kteří opravdově a vážně berou svůj život, své vztahy, své vrstevníky, svou víru a přitom (anebo lépe právě proto) zůstávají svobodnými, šťastnými, otevřenými a živými mladými lidmi.

²⁴⁷ Toto se stalo např. v sobotu odpoledne při práci na aktivitě mladší syn II. Skupina po náročném odpolední vykazovala znaky únavy a proto byl původně zamýšlený způsob práce přerušen (samozřejmě tak, že to vyznělo jako naprosto záměrný bod programu) krátkou přestávkou během které vedoucí aktivity vymyslela jinou metodu realizace – méně náročnou na intelektuální výkon a více využívající volných asociací a výtvarného znázornění.

²⁴⁸ To svědčí o dobré práci farnosti s mladými lidmi a o tom, že mladí lidé mají duchovní obnovu jako formu prohlubování duchovního života dobře zažitou.

²⁴⁹ OPATRŇY, *Mladí křesťané jako součást farnosti*, www.pastorace.cz

Závěr

Na začátku zpracovávání práce o duchovní obnově pro mládež v prostředí katolické církve byl zážitek vedení konkrétní duchovní obnovy a touha porozumět tomu, co je pro duchovní obnovu v katolické církvi zásadní. O co a z jakých dalších oblastí může a má být duchovní obnova obohacována.

Na začátku byla také ideální představa, že téma duchovní obnovy je v dokumentech katolické církve a literatuře zpracováno a bude jen nutno propojit ho s poznatky psychologie, pedagogiky a sociologie. Tato představa se nakonec ukázala sice jako naivní, ale cesta k uchopení kontextu duchovní obnovy v praxi a dějinách církve byla o to dobrodružnější. Její jednotlivé kroky vedly od hledání autorů, publikací, informací, přes snahu jim porozumět a posléze poskládat do obrazu, který by dával nahlédnout. Mnoho z těchto nakročení se ukázalo slepou uličkou. Mnoho krásných střípků se ztratilo cestou a mnoho se jich nakonec do celkového obrazu nevešlo. A stejně jako každý obraz zůstává do určité míry tajemný a neustále objevovaný, i téma pastorace a duchovní obnovy si uchovává svou tajemnou a slovy těžko zachytitelnou část. Část, která se vzpírá popsání do kategorií, rozpitvání na detaily. Část, která vždy zůstane tajemstvím Božího vtělení a Božího působení ve světě. Část, kterou každý může zažít jen osobním vstoupením do něj. Obraz však zpracováním dostal jasné grafické vyjádření – duchovní obnova jako průnik tří soustředných systémů – učení a úkoly církve, společnost a osobnost účastníků obnovy. Dopracování detailů tohoto obrazu je jistě dobrým námětem pro další práci na poli duchovní obnovy pro mládež.

Druhá a třetí část práce byly věnovány propojování poznatků z různých oborů a popisu jejich aplikace do přípravy a vedení duchovní obnovy. Ta byla nahlížena jako práce se skupinou se specifickým vzdělávacím (duchovněobnovujícím) cílem. Tyto části práce se snažily dokázat, že i tak neuchopitelná kategorie má mít své zákonitosti, má aplikovat relevantní poznatky z příbuzných oborů a má být profesionálně připravena a vedena. I zde se nabízí další rozpracování, zejména těch bodů pastoračního konceptu, které byly pro omezený rozsah práce opomenuty. Zajímavým námětem pro další práci by také bylo zpracování systému a metod vzdělávání vedoucích duchovních obnov.

Úplným závěrem této práce nechť je známý text apoštola Pavla: „*Kdybych mluvil jazyky lidskými i andělskými, ale lásku bych neměl, jsem jenom dunící kov a zvučící zvon,*“²⁵⁰ jako připomínka, že žádná sebelepší teorie a sebezpracovanější metoda nebudou ničím bez autentického lidského vztahu a ochoty být s druhými a pro druhé.

²⁵⁰ 1Kor 13,8, Bible, 231

Seznam literatury

Monografie

ALBERICH, Emilio, DŘÍMAL, Ludvík. *Katechetika*, Praha: Portál 2008, ISBN 978-80-7367-382-6.

AMBROS, Pavel. *Fundamentální pastorální teologie. Pastorální teologie I.*, Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci 2002 (2. přepracované vydání), ISBN 80-244-0419-2.

AMBROS, Pavel. *Kam směřuje česká katolická církev? Teologie obnovy místní církve v Čechách a na Moravě, její základní pastorační postoje a orientace pro třetí tisíciletí*, Velehrad: Refugium Velehrad-Roma 1999, ISBN 80-86045-38-2.

AMBROS, Pavel. *Setkávejte se a nechte se poslat. Kde se nacházíme? Co máme dělat? Jakou budoucnost připravujeme? Nad úkoly a vyhlídkami Plenárního sněmu Katolické církve v ČR*, Olomouc – Velehrad: Centra Aletti 2004 (Studijní texty), ISBN 80-86715-30-2.

AMBROS, Pavel. *Teologicky milovat církev. Vybrané statě z pastorální teologie*, Velehrad: Refugium Velehrad-Roma 2003, ISBN 80-86715-11-6.

BALÍK, Jan. *Jan Pavel II. v dialogu s mladými*, Praha: PAULÍNKY 2010, ISBN 978-80-7450-008-4.

BALÍK, Jan. *Na cestě s mladými. O službě církve mladým lidem*, Praha: PAULÍNKY 2004, ISBN 80-86025-76-4.

BERTRAND, Yves. *Soudobé teorie vzdělávání*, Praha: Portál 1998, ISBN 80-7178-216-5.

BOSCO, Teresio, NANNI, Carlo. *Dej mi duše. Salesiánská tradice*, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství 2006, ISBN 80-7192-882-8.

DITTRICH, Pavel a kol. *Pedagogika pro učitele. Aktuální otázky pedagogiky konce 20. století*, Plzeň: Pedagogická fakulta Západočeské univerzity v Plzni 1994 (druhé nezměněné vydání), ISBN 559-214-94-17-99.

ERIKSON, Erik H. *Dětství a společnost*. Praha: Argo 2002, ISBN 80-7203-380-0.

FOWLER, James. *Stages of faith*. New York, Harper & Row.

GILLIGAN, Carol. *Jiným hlasem: o rozdílné psychologii žen a mužů*, Praha: Portál 2001, ISBN 80-7178-402-8.

GYR, Meinrad. *Obnovte se v duchu*, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství 1994, ISBN 80-85527-46-4.

HALÍK, Tomáš. *O přítomnou církev a společnost*, Praha: Křesťanská akademie Praha 1992, ISBN 80-900615-5-9.

IVANČIČ, Tomislav. *Zůstaňte ve mně, a já ve vás*, Olomouc: Matice cyrilometodějská 1994.

KAPLÁNEK, Michal. *Pastorace mládeže. Studijní text pro pracovníky s mládeží*, Praha: Salesiánská provincie Praha, pro vnitřní potřebu 1999.

KOHLBERG, Lawrence. *Moral Stages: A current formulation and a Response to Critics*, Basel: Karger 1983, ISBN 3-8055-3716-6.

KOUKOLÍK, František, DRTILOVÁ, Jana. *Vzpouza deprivantů. O špatných lidech, skupinové hlouposti a uchvácené moci*, Praha: Makropulos 1996, ISBN 80-901776-8-9.

KYRIACOU, Chris. *Klíčové dovednosti učitele. Cesty k lepšímu vyučování*, Praha: Portál 2008, ISBN 978-80-7367-434-2.

LISÁ, Lidka, KŇOURKOVÁ, Marie. *Vývoj dítěte a jeho úskalí*, Praha: Avicenum 1986, ISBN 08-084-86.

LONSDALE, David. *Oči k vidění, uši k slyšení. Úvod do ignaciánské spirituality*, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství 2003, ISBN 80-7192-795-3.

MACHÁČKOVÁ, Petra. *Využití náboženské pedagogiky celistvé výchovy v praxi ČCE. Absolventská práce, Svatojánská kolej, Vyšší odborná škola pedagogická 2006.*

MARSCH, Michael. *Uzdravování skrze svátosti*, Praha: Portál 1992, ISBN 80-85282-34-8.

MARTÍNEK, Michael. *Ztracená generace?*, Praha: Trinitas 2006, ISBN 80-86885-14-3.

MARTÍNEK, Michael a kol. *Praktická teologie pro sociální pracovníky*, Praha: Jabok 2008, druhé vydání 2010, ISBN 978-80-904137-2-6.

MELLO, Anthony de. *K pramenům. Wellsprings*. Brno: Cesta 1996, ISBN 80-85319-61-6.

MELLO, Anthony de. *Sádhana*. Brno: Cesta 1996, ISBN 80-85319-48-9.

NOUWEN, Henri J. M. *Návrat ztraceného syna*. Praha: PAULÍNKY 2001, ISBN 80-86025-29-2.

NEUNER, Josef. *Na cestě s ním. Biblický průvodce třicetidenními exerciciemi*. Olomouc: Matice cyrilometodějská v Olomouci (pro vnitřní potřebu teologických fakult).

OPATRNÝ, Aleš. *Cesty pastorační v pluralitní společnosti*, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství 2006, ISBN 80-7192-930-1.

OPATRNÝ, Aleš. *Pastorační situace u nás*, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství 1996, ISBN 80-7192-092-4.

OPATRNÝ, Aleš. *Pastorační v postmoderní společnosti*, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství 2001, ISBN 80-7192-557-8.

PAOLINI, Christopher. *Eragon*, London: Cox&Wyman Ltd 2004.

PIAGET, Jean, INHELDEROVÁ, Bärbel. *Psychologie dítěte*. Praha: Portál 2010, ISBN 978-80-7367-798-5.

PETTY, Geoffrey. *Moderní vyučování. Praktická příručka*, Praha: Portál 1996, ISBN 80-7178-070-7.

PRATCHETT, Terry. *Národ*, Praha: Talpress 2009, ISBN 978-80-7197-375-1.

PRUDKÝ, Libor a kol. *Studie o hodnotách*, Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk 2009, ISBN 978-80-7380-266-0.

QUESNELL, Michael D. *Co si myslíme, čemu věříme a kdo jsme*, Praha: Academia 2002, ISBN 80-200-1078-2.

RIMBAUD, Arthur. *Výbor*, Praha: Mladá fronta 1959.

RUPNIK, Marko Ivan. *Uvedení do duchovního života*, Olomouc – Velehrad: Refugium Velehrad-Roma 2003, ISBN 80-86715-09-4.

ŘÍČAN, Pavel. *Cesta životem. Vývojová psychologie*, Praha, Portál 2004, ISBN 80-7367-124-7.

ŘÍČAN, Pavel. *Psychologie náboženství*. Praha: Portál 2002, ISBN 80-7178-547-4.

SOKOL, Jan. *Malá filosofie člověka a Slovník filosofických pojmů*, Praha: Vyšehrad 1998 (třetí rozšířené vydání), ISBN 80-7021-253-5.

UGEUX, Bernard. *Hledání vnitřního pramene*, Praha: PAULÍNKY 2007 (edice Řeč duše), ISBN 978-80-86949-09-3.

VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie. Dětství, dospělost, stáří*, Praha, Portál 2000, ISBN 80-7178-308-0.

VALENTA, Josef. *Kapitoly z teorie výchovné dramatiky*, Praha: ISV nakladatelství, ISBN 80-85866-06-4.

VALENTA, Josef. *Metody a techniky dramatické výchovy*, Praha: Agentura – STROM 1998, ISBN 80-86106-02-0.

VOILLAUME, René. *Duchovní cvičení se svatým Otcem Pavlem VI. ve Vatikaně*. Řím: Křesťanská akademie 1975.

VRACOVSKÝ, Jaroslav. *Chaloupky. Salesiánské prázdninové tábory v době totality*. Praha: Portál 2002, ISBN 80-7178-705-1.

WANKE, Joachim. *Obtíže a šance církve v dnešním světě*, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství 2006, ISBN 80-7192-898-4.

WEST, Kenneth G. *Dobrodružství psychického vývoje*, Praha: Portál 2002, ISBN 80-7178-684-5.

WILD, Maria, KAPLÁNEK, Michal. *Jugend – Kirche – Atheismus. Brückenschläge zwischen Ostdeutschland und Tschechien. Präsentation der Ergebnisse eines grenzüberschreitenden Forschungsseminars. Mládež – církev – ateismus. Východní Německo a Česko – Mosty mezi lidmi – mosty mezi církvemi. Výsledky společného výzkumného semináře studentů*, České Budějovice: Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích 2006 (ediční řada: sborníky), ISBN 80-7040-904-5.

Slovníky, sborníky, dokumenty církve, články

HARTL, Pavel. *Psychologický slovník*, Praha: Budka 1993 (edice: Slovník), ISBN 80-90 15 49-0-5.

PETROSILLO, Piero. *Křesťanství od A do Z*, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství 1998, ISBN 80-7192-365-6.

PRACH, Václav. *Řecko-český slovník*, Praha: Scriptum 1993.

Bible. Písmo svaté Starého a Nového zákona (včetně deuterokanonických knih). Český ekumenický překlad, Praha: Česká ekumenická společnost 2008 (15. vydání), ISBN 978-80-85810-74-5.

Codex iuris canonici, Kodex kanonického práva, Praha: ZVON, české katolické nakladatelství a vydavatelství 1994.

Directorium catechisticum generale, dokument Kongregace pro klérus z 11. dubna 1971. Český překlad *Všeobecné katechetické direktorium*, Praha: Sekretariát České biskupské konference 1994.

Pastorační plán sekce pro mládež České biskupské konference, Praha: Sekretariát České biskupské konference 2002.

Pastorační sborník 1996, Praha: Pastorační středisko při Arcibiskupství pražském 1997.

Při brodu Jabok. Sborník pro Mireiu Ryškovou, Praha: Advent-Orion (pro Centrum biblických studií) 2001, ISBN 80-7172-768-7.

Časopisy

Cesty katecheze, Revue pro katechetiku a náboženskou pedagogiku, Praha: Česká biskupská konference, roč. 2010 – 2011.

Respekt. Praha: Respekt Publishing, roč. 2011.

Teologické texty. Praha: Královská kolegiální kapitula sv. Petra a Pavla na Vyšehradě, roč. 1998 – 2011 (TT).

Universum. Revue ČKA. Praha: Česká křesťanská akademie, roč. 2004 – 2011.

BERÁNEK, Josef. *Co zbylo z postmodernity?*. In: *Universum 1/2008*.

ČERVENKOVÁ, Denisa. *Několik poznámek očima řeholní sestry*. In: *TT 2/2009*.

GUTHAUSENOVÁ, Eva-Marie. *Bibliodrama v klášteře*. In: *TT 3/1999*.

HAVEL, Tomáš Cyril. *Vědomí vztahovosti jako základní kategorie spirituality*. In: *TT 2/2009*.

KAPLÁNEK, Michal. *Předávání víry mladé generaci?*. In *TT 4/2008*.

KOHUT, Pavel Vojtěch. *Zákony lidské psychiky v duchovním životě. K plodnější pastoraci a účinnějšímu duchovnímu vedení*. In: *TT 3/1998*.

NEZBEDA, Ondřej. *Život není experiment*. In: *Respekt 12/2011*.

PALOUŠ, Radim. *O výchově k víře dnes*. In: *Universum 2/2009*.

POŘÍZ, Jan. *Několik postřehů o duchovní situaci mladých lidí*. In: *TT 2/2009*.

REGNER, Jan. *Evangelizace v sekularizovaném světě*. In: *Universum 1/2001*.

REMĚŠ, Prokop. *Anthony de Mello a teorie duchovního života*. In: *TT 4/2001*.

SEDLOŇ, Martin. *Na cestě k plnosti*. In: *Cesty katecheze 2/2010*.

TOMAN, Jan. *Uvědomělost, či neznalost?* In *TT 4/2010*.

VÁVRA, Martin. *Náboženství a hodnoty*. In *Cesty katecheze 2/2010*.

Anthony de Mello – guru? In: *TT 4/1999*.

Internetové zdroje

www.bibliodrama.cz

www.cirkev.cz

www.cs.wikipedie.org

www.halik.cz

www.insoma.cz: Insoma – firma zabývající se sociologickými výzkumy.

www.pastorace.cz

www.phil.muni.cz

